

Din ve Bilim – Muş Alparslan Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Dergisi
Region and Science - Journal of Muş Alparslan University Faculty of Islamic Sciences
e-ISSN: 2667-7717 Haziran/June 2025, 8(1): 131-153.

Dârülharbin Müdafaası ve Vatan Edinilmesine Dâir Fıkhî Hükümler
Provisions of Fiqh on the Defense of Dâr Al-Hârb And Acquiring A Homeland

Kenan KILINÇ

Dr., Milli Eğitim Bakanlığı, e-posta: kenankilinc4949@gmail.com,
ORCID: 0000-0002-9523-3514

Makale Bilgisi | Article Information

Makale Türü / Article Type: Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Date Received: 21 Nisan / April 2025

Kabul Tarihi / Date Accepted: 14 Haziran / June 2025

Yayın Tarihi / Date Published: 30 Haziran / June 2025

Yayın Sezonu / Pub Date Season: Haziran / June

DOI: <https://doi.org/10.47145/dinbil.1681302>

Atıf / Citation: Kılınç, Kenan. “Dârülharbin Müdafaası ve Vatan Edinilmesine Dâir Fıkhî Hükümler”. *Din ve Bilim - Muş Alparslan Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Dergisi* 8/1 (Haziran 2025): 131-153. Doi. <https://doi.org/10.47145/dinbil.1681302>

İntihal: Bu makale, iThenticate yazılımınca taranmıştır. İntihal tespit edilmemiştir.

Plagiarism: This article has been scanned by iThenticate. No plagiarism was detected.

web: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/dinbil> | **mailto:** dinbil@alparslan.edu.tr

Published by Muş Alparslan Üniversitesi, İslami İlimler Fakültesi / Muş Alparslan University, Faculty of Islamic Sciences, Muş, 49250 Turkey.

Öz

Dârüislâm, İslam hukukunun câri olduğu ülke; dârülharp ise küfür egemenliği altında bulunan ülke olarak tanımlanmaktadır. Dâr'ın ikiye bölünmesi, ülke ayrımının hükümlerde değişikliğe yol açmasından kaynaklanır. Devletler, egemenlik alanlarını belirlemek ve çıkarlarını korumak amacıyla yasalar koymaktadır. Mekke'den Medine'ye hicretin akabinde tedrici olarak İslam Devleti şekillenmeye başlamıştır. Vahiy ve Hz. Peygamber'in (s.a.s) uygulamalarıyla şekillenen bu devlet, ileriki dönemlerde Müslümanların kuracakları devletlerdeki uygulamalara devlet teşkilatı hususunda zengin bir birikim bırakmıştır. Fıkıh âlimleri de İslam yasalarını icra etmek ve dış politikada Müslümanların çıkarlarını koruma babında; Kitâb, sünnet ve icmadaki örneklerden hareketle ülke kavramı ve sınırları hakkında bazı fikhî prensipler geliştirmişlerdir. Müslümanın dârüislâma hicret etmesi, Müslüman çocuğun dârülharp ülkelerine götürülerek orada ikamet ettirilmesine izin verilmesinin haram/sakıncalı sayılması ve dârülharp ülkelerine silah ile silah yapımında kullanılan malzemelerin satışının yasaklanması gibi hususlar, fıkıh âlimlerinin ilkeler belirledikleri konular arasında yer almaktadır. Dârülharp ülkelerindeki Müslümanların güçleri yetmesi durumunda bu ülkelerde ikamet etmeleri caiz değildir; bu nedenle dârüislâma hicret etmeleri gerekir. Dârülharpte Müslümanlığını gizleyen kişinin öldürülmesinin hata ile öldürülme babında değerlendirilmesi ve gerekçe olarak da dârülharpte oturmasıyla kanının haramlığının düşeceğinin belirtilmesi, Müslümanların dârüislâmı yurt edinmeleri gerektiğini göstermektedir. Dârüislâm olmayan bölgelerde ikamet etmeyi tercih edenlerin gerek dinî değerler gerekse diğer eğitim, Müslüman kimliğinin muhafazası gibi daha birçok konuda mahrumiyet durumuyla karşı karşıya kalacaklarından İslam ahkâmının uygulandığı bölgeleri tercih etmelerinin kaçınılmaz olduğu ortaya çıkmaktadır. Özellikle Hanefi mezhebinin dârülharp konusundaki ayrıntılı hükümlerinden hareketle iki sınıflamaya da girmeyip dârülfetret olarak isimlendirebileceğimiz bulanık mantık ilkelerine göre bir geçiş dönemi ülkesi olarak değerlendirilebilecek bir ülke tanımı da yapmak mümkündür. Nitekim bazı şehirlerin bu iki sınıflandırmaya da girmediğini söyleyen İbn Teymiyye gibi müctehidler de vardır. Hicretin özellikle istenmesi bilinçli ve şahsiyetli Müslümanın varlığını korumaya ve İslam'ın izzetini muhafazaya verilen öneme yönelik bir adımdır. Dârülharp ehli olup da dârüislamda Müslüman erkekle evli kadının, çocuğuyla dârülharbe taşınma hakkı bulunmamaktadır. Bu meselede çocuğun dârülharp ülke halkının ahlakıyla büyümesi ve çocuğun o ülkede güvenliği endişesine binaen verilmiş bir hükümdür. Dârülharp ülkelerinin aralarındaki savaşlarda o ülkedeki Müslümanların bu savaşa iştirakleri caiz değildir. Müslümanların dârülharpte ticaret hususunda fukahâ, harp aletleri ve bu aletlerin üretildiği maddeler dışında bütün ürünlere cevaz vermektedir. Geleceğe yönelik olarak Müslümanların güvenliğini sağlamaya müteveccih bir adım olarak değerlendirilebilir. Yukarıda değinilen konular, ayrı başlıklar altında ele alınarak ayrıntılı izahatlar yapılarak çalışmamızda değerlendirilmiştir. Binaenaleyh Dârülharbin müdafaası hususundaki görüşler dikkate alındığında, dârülharpte bulunan Müslümanların Dârülharp olan ülkeye savaş açanlara karşı savaşmalarının caiz olmadığı görüşüne ulaşılmıştır. Müslümanların savaşmalarındaki asıl amacının i'lâ-yı kelimetullah ve dinin yüceltilmesi olduğu dolayısıyla Müslümanların savaşa dârülharp devletlerinin savaşlarına iştiraklerinin şirki yüceltmek manasına geleceği dikkate alınmalıdır. Ancak Müslümanların mecbur olmaları ya da menfaatlerini celp ettiren bir durumun oluşması istisna olarak görülmesi de mümkün olmaktadır. Dârüislâm ve dârülharp kavramlarını ele alan birçok araştırma mevcut olmasına karşın dârülharbin vatan edinilmesi ve herhangi bir saldırıya karşı bu ülkenin savunulması konusu ele alınmamıştır. Bu bağlamda çalışma, dârülharbin müdafaası ve vatan edinilmesine başlığı altında yukarıda değinilen konuları, fıkıh âlimlerinin konuya ilişkin görüşleri temelinde fikhî hükümleri konu edinmektedir.

Anahtar Kelimeler: İslam Hukuku, Dârüislâm, Dârülharp, Dârülfetret, Müdafa, Müslüman kimliği, Silah satışı, Vatan.

Abstract

Dar al-Islam is defined as a territory in which Islamic law is operative, whereas dar al-harb refers to a land under the sovereignty of non-Muslim rule. The division of dar into two categories stems from the fact that distinctions between countries give rise to differences in legal rulings. States enact laws to define their spheres of sovereignty and to safeguard their interests. Following the migration (Hijrah) from Mecca to Medina, the Islamic state gradually began to take shape. This political entity, which was formed under divine revelation and shaped by the practices of the Prophet (pbuh), left a substantial institutional legacy in matters of state organization for Muslim polities in later periods. Jurisconsults (fuqahā') likewise developed legal principles concerning the notion of territoriality and its boundaries, drawing upon the Book (Qur'ān), Sunnah, and scholarly consensus (ijmā'), in order to ensure the application of Islamic laws and the protection of Muslim interests in foreign policy. Issues such as the obligation of a Muslim to migrate to dar al-Islam, the impermissibility of allowing a Muslim child to be taken to and reside in dar al-harb, and the prohibition of selling weapons or materials used in weapons manufacturing to non-Muslim territories are among the subjects on which jurists have formulated binding legal principles. If Muslims residing in dar al-harb possess the ability to migrate, it is not permissible for them to continue residing in such lands; hence, they are required to emigrate to dar al-Islam. The case of a Muslim who conceals their faith in dar al-harb and is subsequently killed is evaluated under the category of accidental homicide, based on the rationale that their blood no longer retains inviolability due to their residence in a hostile territory. This ruling indicates that Muslims are religiously obliged to adopt dar al-Islam as their homeland. Those who choose to reside in regions not governed by Islamic law are likely to face significant deprivation in terms of religious values, access to Islamic education, and the preservation of Muslim identity. Therefore, it becomes evident that Muslims must, as a matter of religious and practical necessity, prefer regions where Islamic rulings are upheld. Based on the detailed provisions of the Hanafi madhhab on the subject about dar possible to define a country that can be considered as a transitional country according to the principles of fuzzy logic, which we can call dar al-fatrat, without falling into either classification. There are mujtahids such as Ibn Taymiyya, who say that some cities do not fall into either of these classifications. The demand for migration is a step towards protecting the existence of conscious and characterful Muslims and the importance given to preserving the honor of Islam. A woman who is a member of the dâr al-harb and married to a Muslim in Dâr al-Islam does not have the right to move to dar al-harb with her child. In this matter, it is a rule made based on the concern that the child will grow up with the morality of the people of that country, and the child's safety in that country. In wars between countries in dar al-harb, it is not permissible for Muslims in that country to participate in the war. Regarding trade in dar al-harb, the scholars allow all products except for war tools and the materials from which these tools are produced. It can be evaluated as a step towards ensuring the security of Muslims in the future. The issues mentioned above have been discussed under separate headings, detailed explanations have been made, and the issues have been evaluated. Consequently, when the views on the defense of dar al-harb are taken into consideration, it has been concluded that it is not permissible for Muslims in dar al-harb to fight against those who wage war on a country that is dar al-harb. It should be noted that the main purpose of Muslims in fighting is to glorify Allah and religion. Therefore, Muslims participating in wars of the states of dar al-harb will mean glorifying polytheism. However, it is also possible to see it as an exception when Muslims are forced to do so or when a situation arises that attracts their interests. Although many studies address the concepts of dar al-Islam and dar al-harb, the issue of making dar al-harb a homeland and defending this country against any attack has not been addressed. In this context, the study examines the issues mentioned above under the title of the defense of dar al-harb and making dar al-harb a homeland, based on the views of fiqh scholars on the subject, and the fiqh rulings.

Keywords: Islamic Law, Dar al-Islam, Dar al-harb, Dar al-fatrat, Defense, Muslim identity, Arms sales, Homeland.

Giriş

Şâriin Kitâb ve sünnet nasslarında belirginleşen iradesi, fakihler tarafından büyük bir titizlikle sistemleştirilerek şer'î hukuk meydana getirilmiştir. Hukukun uygulanması devletin varlığına bağlı olduğundan, inanç temelli siyasi bir örgütün kurulması zorunluluk arz etmiştir. Kabileciliğin hüküm sürdüğü bir bölgede dünya nizamını gaye edinen İslam devletinin kurulması, bölgedeki hâkim anlayışın yeniden şekillenmesini sağlamıştır. Dolayısıyla dârüislâm küçük devletlerden oluşan bir yapı değil de daha kapsamlı bir yapıyı arz etmektedir. Bu açıdan dârüislâm ve dârülharp kavramları milletler arası bir düzen anlayışının ürünü olarak görülmelidir. Hz. Peygamber (s.a.s) ve halifeler döneminden sonra İslam topraklarında millet-devlet temelli oluşumlar ortaya çıkmıştır. Müslüman topraklardaki bu oluşumların milletler arası sisteme kendilerini entegre etme çabaları evrene nizam veren dârüislâm kavramından Müslümanları uzaklaştırmıştır. Bu açıdan dârüislâm ve dârülharp kavramlarının günümüz bakış açısıyla yeniden ele alınması ve dârülharp ülkelerinde yaşayan Müslümanların bu ülkeye karşı görev ve sorumluluklarının hatırlatılması fayda mülâhaza etmektedir.¹

Kitâb ve Sünnet'ten çıkarılan dâr kavramına dair bilgiler, klasik fıkıh külliyyatının siyer bölümlerinde yer alır. Son dönemde yapılan İslam hukuku çalışmalarında ise konunun kavram bakımından ele alındığı görülmektedir. Küreselleşen dünyada Müslümanların dârülharpteki hakları bağlamında konu düşünüldüğünde, meselenin büyük bir önemi olduğu açıktır. Dağınık bir şekilde eserlerde yer alan bu bilgilerin bir araya getirilerek akademik çevreye katkı sunmak hedeflenmektedir.

Mesele üzerindeki yerli ve yabancı literatür taramasında dâr kavramıyla ilgili geniş çapta araştırmaların yapıldığı görülmektedir. Ahmed Özel'in *"İslam Hukukunda ülke mefhumu ve hukuki neticeleri"* isimli bir doktora çalışması mevcuttur. Özel, çalışmasının giriş kısmında, devletler hukukunu ele alarak XVI. yüzyılda bu meseleyle ilgili çalışmaların yapıldığını,² İslam'da konuyla ilgili çalışmaların çok daha önce ele alındığını ifade ederek meselenin tarihi arka planını ortaya koymaya çalışmaktadır.³ Çalışmasının birinci bölümünde, İslam'ın devletlerarasındaki hukuka ilişkin hükümlerini ayrıntılı bir şekilde işlemektedir.⁴ İkinci bölümünde, ülke kavramı İslam hukuku bağlamında ele alınmakta ve dâreyn (dârüislâm ve dârülharp) kavramları; tarihi olaylar, örnek fetvalarla irdelenmektedir.⁵ Ayrıca bu bölümde ihtilâfü'd-dâreynin yargısal sonuçları Müslüman ve gayr-i müslimler açısından mezhepler bağlamında kapsamlı bir şekilde incelenmektedir.⁶ Özel çalışmasının üçüncü bölümünde ise hukukî ihtilaflarda başvurulacak kanunlara dair detayları ele almaktadır.⁷ Özel'in eserinde değinmediği anne ile çocuğun dârülharbe taşınması, dârülharbe silah satımı, dârülharbin vatan edinilmesi ve ganimetlerin nerelerde taksim edileceği vb. konulara çalışmamızda yer verilmiştir.

İsmâîl Lütî Fetânî, *"İhtilâfü'd-dâreyn ve eseruhu fî ahkâmî'l-münâkehâti ve'l-muâmelât"* isimli doktora çalışmasında dâr kavramını etraflı bir şekilde ele almaktadır. Ayrıca ülke ayrılığının nikâh, ayrılık, iddet, akrabaların nafakası, vasiyet, vakıf, miras, şehadet, malî ve ticaret gibi meselelerin hukuki neticelerine ilişkin detaylara da eserinde değinmektedir.

¹ Ahmet Davutoğlu, "Devlet (Fıkıh)", Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (İstanbul: TDV Yayınları, 1994), 9/237-238.

² Ahmed Özel, İslam Hukukunda Milletler Arası Münasebetler ve Ülke Kavramı (İstanbul: Marifet Yayınları, 1982), 19.

³ Özel, İslam Hukukunda Milletler, 13-25.

⁴ Özel, İslam Hukukunda Milletler, 27-66.

⁵ Özel, İslam Hukukunda Milletler, 69-143.

⁶ Özel, İslam Hukukunda Milletler, 144-179.

⁷ Özel, İslam Hukukunda Milletler, 184-229.

Abdülazîz b. Mebrûk el-Ahmedî, “İhtilâfî’ d-dâreyn ve âsâruhu fî Ahkâmî’ş-Şerîat’l-İslâmiyye” adlı çalışmasının birinci bölümünde, dâr kavramını ve buralarda meskûn olan halkların taksimatına dair bilgilere yer vermektedir. İkinci bölümünde, şer’î hükümlerde ülke ayrılığının neticelerine kısas, hadler, cihad, muâmelât, nikâh ve miras gibi konulara değinmektedir. Bu çalışma, dârülharbin müdafaası ve vatan edinilmesini temel aldığından Arapça dilinde yapılmış iki doktora çalışmasından kapsam olarak daha dar bir çalışmayı esas almaktadır.

Dâr kavramı bağlamında yapılan literatür taramasında Hosna Omar tarafından yazılmış “Cuma namazının sıhhat şartları ve dârülharpte cuma namazı” isimli bir yüksek lisans çalışmasını da olduğu görülmüş ve çalışmada, dârülharpte cuma namazının geçerliliğinin ortaya konulduğu müşahede edilmiştir. Ayrıca Bişar Arslan’ın “İslam Hukukunda Dârülharp Ahkâmı” adlı bir yüksek lisans çalışmasının da mevcut olduğu görülmektedir.

1. Dâr Kavramı

Dâr (دار) kavramı sözlükte; “arsa, mahalle, bina, kabile, bir kavmin yerleştiği yer, hane, şehir, belde, vatan”⁸ gibi anlamlara gelmektedir. Dâr kelimesi, özellikle Hz. Peygamber’in (s.a.s.) Medine’yi adlandırırken kullandığı bir terimdir.⁹ Fıkhî bir terim olarak dâr, ‘[İslâmî/gayri-İslâmî] belli bir rejimin hâkim olduğu ülke veya bölge’¹⁰ şeklinde tanımlanır.

Fukahâ tarafından yeryüzündeki toprakların, dârülislâm (دار الإسلام) ve dârülharp (دار الحرب) şeklinde ikili bir taksime tabi tutulduğu görülmektedir. Dâr kavramlarının ikili şekildeki bu taksimine ilişkin Kitâb¹¹, sünnet¹² ve icmâdan¹³ herhangi bir açık ifadenin yer almadığı bilinmektedir. Ancak naslardaki farklı ifadelerin ve işaretlerin medlûllerinin dâr kavramlarının dârülislâm ve dârülharp şeklinde taksimine delalet ettiği ifade edilmektedir.¹⁴ Debûsi’ye nisbet edilen *Te’sîsü’n-nazar* isimli eserde¹⁵ İmam Şâfiî’nin yeryüzündeki tüm toprakları tek bir dâr kapsamında değerlendirdiğine dair

⁸Ebü’l-Kâsım İsmâil b. Abbâd b. el-Abbâs et-Tâlekânî Sâhib b. Abbâd, el-Muhîd fi’l-luğa (Beyrût: Âlemü’l-Kütüb, 1414/1994), “dvr”, 9/341; Ebü’l-Hüseyn Ahmed b. Fâris b. Zekeriyâ b. Muhammed er-Râzî el-Kazvînî el-Hemedânî İbn Fâris, Mücmelü’l-luğa, thk. Züheyr Abdülmuhsin Sultân (Müessesetü’r-Risâle, 1406/1986), “dvr”, 343; Ebü’l-Fazl Cemâlüddîn Muhammed b. Mükerrrem İbn Manzûr, Lisânü’l-Arab (Beyrût: Dâru Sâdır, 1414), “dvr”, 4/298; Rızâ Ahmed, Mu’cemü metni’l-luğa (Beyrut: Dâru Mektebeti’l-Hayât, 1377-1380/1958 - 1960), “dvr”, 2/471.

⁹İbn Manzûr, “dvr”, 4/299.

¹⁰Abdülazîz b. Mebrûk el-Ahmedî, İhtilâfî’ d-dâreyn ve âsâruhu fî Ahkâmî’ş-Şerîat’l-İslâmiyye (Medine: İmâdetü’l-Bahsi’l-İlmî bi’l-Câmi’ati’l-İslâmiyye, 1424/2004), 1/114.

¹¹Nisâ 4/75, 97; el-Kasas 28/4-6, 81; el-Hac 22/39-41; el-Ahzâb 33/27; el-Haşr 59/8-9; el-A’râf 7/80-82, 88, 145; İbrâhîm 14/13 Abdülazîz b. Mebrûk el-Ahmedî, İhtilâfî’ d-dâreyn ve âsâruhu fî Ahkâmî’ş-Şerîat’l-İslâmiyye, 1/301-308.

¹²Ebü Dâvûd Süleymân b. el-Eş’as b. İshâk es-Sicistânî el-Ezdî Ebû Dâvûd es-Sicistânî, Sünenü Ebî Dâvûd, thk. Muhammed Muhyiddîn Abdulhamîd (Beyrut: el-Mektebetü’l-Asriyye, ts.), “Kitâbü’l-cihâd”, 103 (No. 2644); Ebû Dâvûd es-Sicistânî, Sünenü Ebî Dâvûd, “Kitâbü’l-cihâd”, 3 (No. 2479); Abdülazîz b. Mebrûk el-Ahmedî, İhtilâfî’ d-dâreyn ve âsâruhu fî Ahkâmî’ş-Şerîat’l-İslâmiyye, 1/308-309.

¹³Dört fıkıh imamının da içinde bulunduğu âlimlerin genelinin ülkenin iki kısma taksim edildiği üzerine icmanın vaki olduğu ifade edilerek bunun da fukahânın kavillerinden ikra ile sabit olduğu dile getirilmektedir Abdülazîz b. Mebrûk el-Ahmedî, İhtilâfî’ d-dâreyn ve âsâruhu fî Ahkâmî’ş-Şerîat’l-İslâmiyye, 1/312-313.

¹⁴İsmâil Lütfî Fetânî, İhtilâfî’ d-dâreyn ve esâruhu fî ahkâmî’l-münâkehâtı ve’l-muâmelât (Kahire: Dârü’l-İslâm, 1418/1998), 75.

¹⁵Te’sîsü’n-nazar isimli eserin müctehidler arasında ihtilaflı 86 kaide ve örneklerinden müteşekkil olduğu ifade edilmektedir. Eserin Debûsi’ye nispetinin doğru olmadığı belirtilerek yazarı tartışmalı eser olarak ele alınmaktadır. Şükrü Özen, “Te’sîsü’n-nezâ’ir”, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (İstanbul: TDV Yayınları, 2011), 40/545-547.

nakledilen görüşün¹⁶ doğru olmadığı ifade edilmektedir. Zira Şâfiî fıkıh âlimlerinin de coğrafi alanları dâr kapsamında ikili bir tasnife tâbi tuttukları belirtilmektedir.¹⁷ Bir bölge hakkında dârüislâm ve dârülharp şeklinde kesin hüküm verilmemesi âlimlerin fetvalarına da yansımaktadır. Örneğin Takıyüddin İbn Teymiyye'ye (ö. 728/1328) Mardin'in bu iki kısımdan hangisine girdiğine dair bir soru sorulunca "Mardin'in ordusu Müslümanlardan oluşan ve İslam ahkâmının uygulandığı bir yer olmadığı gibi halkı kâfirlerden olan bir yer de değildir. Aksine Müslümanların ve İslam şeriatı dışındakilerin hak ettikleri muameleyi gördükleri üçüncü bir kısımdır"¹⁸ cevabını vermiştir.

1.1. Dârüislâm

Dâr sözlükte, "oturulan ev, mahalle, her kabilenin toplu bir şekilde yerleştiği yer, muzafın hazfıyla mecazen de mahallede oturan kişiler",¹⁹ "şehir, belde ve bölge"²⁰ gibi anlamlarda kullanılmaktadır. Dârüislâm kavramı ise "Müslümanların hükümlerinin egemen olduğu ülke"²¹, "imamın [devlet başkanının] hükmünün icra edildiği ülke",²² "Müslümanların çoğunluk teşkil ettiği ve güven içinde olduğu (ülke)", "Müslümanların çoğunlukta olduğu ve güven içerisinde İslam nizamıyla hükmettikleri ülke"²³ veya "Müslümanların hâkimiyetindeki yerin ismi"²⁴ şekillerinde tarif edilmektedir. Âlimlerin genel kanaatine göre, İslami hükümlerle yönetilen yerler, dârüislâm olarak tarif edilmektedir. Ülkedeki nüfus Müslümanlardan müteşekkil değilse de ülkedeki durum değişmez.²⁵

Müslümanların inşa ettiği Bağdat ve Basra, halkının Müslüman olmasıyla Medine ve Yemen, güçle fethedilen Hayber ve Irak toprakları veya haraç (arazi vergisi) verme karşılığında antlaşmayla alınan her ülke, Şâfiî mezhebi literatüründe dârüislâm olarak nitelendirilmektedir.²⁶

¹⁶ "و عند الإمام الشافعي الدنيا كلها دار واحدة" Ebû Zeyd Abdullâh (Ubeydullâh) b. Muhammed Debûsi, Te'sisü'n-nazar, thk. Mustafa Muhammed el-Kabbani ed-Dimeşkî (Beyrut: Dâru İbni Zeydûn, ts.), 119.

¹⁷ Abdülazîz b. Mebrûk el-Ahmedî, İhtilâfû'd-dâreyn ve âsârûhu fî Ahkâmî's-Şeriat'l-İslâmiyye, 1/317.

¹⁸ Ebû Abdillâh Şemsüddîn Muhammed b. Müflih b. Muhammed el-Makdisî er-Râmîni İbn Müflih, el-Âdâbü's-şer'iyye (Alemü'l-Kutub, ts.), 1/190.

¹⁹ Ebû Mansûr Muhammed b. Ahmed b. Ezher el-Ezherî, Tehzîbü'l-luğa, thk. Muhammed A'vad Mur'ab (Beyrût: Dâru İhyâi't-Türâsî'l-Arabî, 2001), "dvr", 14/110; İbn Manzûr, "dvr", 4/298.

²⁰ Ebû'l-Kâsım Hüseyin b. Muhammed b. el-Mufaddal er-Râgıb el-İsfahânî, el-Müfredât fî ğarîbî'l-Kur'ân (Dimeşk-Beyrut: Dârü'l-Kalem-Dârü's-Şâmiyye, 1412), "dvr", 321; Ebû't-Tâhir Mecdüddîn Muhammed b. Ya'kûb b. Muhammed el-Firûzâbâdî, el-Kâmûsü'l-muhît, thk. Muhammed Naîm el-'İrksûsî (Beyrût: Müessesetü'r-Risâle li't-Tabâa ve'n-Neşr ve't-Tevzi, 1426/2005), "dvr", 393.

²¹ İbn Müflih, el-Âdâbü's-şer'iyye, 1/190.

²² Eyyub b. Mûsa el-Hüseynî Ebû'l-Bekâ el-Kefevî, "dârüislâm", el-Külliyât, thk. Adnân Dervîş, Muhammed el-Mısırî (Beyrût: Müessesetü'r-Risâle, ts.), 451.

²³ Muhammed Ravvâs Kal'acî - Hâmid Sâdık Kanîbî, Mu'cemü luġatî'l-fukahâ (Dâru'n-Nefâis, 1408/1988), "dârüislâm", 205.

²⁴ Müslümanların ülkeye hâkim olmalarının delil ise Müslümanların ülkede güven içinde bulunmaları gösterilmektedir. Ebû Bekr Şemsü'l-eimme Muhammed b. Ebî Sehl Ahmed es-Serahsî, Şerhu's-Siyerî'l-Kebîr, nşr. eş-Şirketü's-şerkiye-li'l-i'lânât (y.y., 1971), 1253.

²⁵ Ebû'l-Kâsım Abdülkerîm b. Muhammed b. Abdülkerîm er-Râfiî, el-Azîz şerhü'l-Vecîz el-Me'rûf bi's-Şerhi'l-Kebîr, thk. Ali Muhammed Muavvaz, Adil Ahmed Abdülmevcud (Beyrut: Dârü'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1417/1997), 6/404; Abdülazîz b. Mebrûk el-Ahmedî, İhtilâfû'd-dâreyn ve âsârûhu fî Ahkâmî's-Şeriat'l-İslâmiyye, 1/120.

²⁶ Ebû'l-Abbâs Şihâbüddîn Ahmed b. Muhammed b. Muhammed İbn Hacer el-Heytemî, Tuhfetü'l-muhtâc bi-şerhi'l-Minhâc (Mısır: el-Mektebetü't-Ticâriyyetü'l-Kübrâ, 1357/1983), 6/204; Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed el-Hatîb eş-Şirbînî, Muġnî'l-muhtâc ilâ marîfeti me'ânî elfâzî'l-Minhâc, thk. Ali M. Muavvaz, Âdil Ahmed Abdülmevcud (Dârü'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1415/1994), 3/497; Ebû Yahyâ Zeynüddîn Zekeriyâ b. Muhammed b. Ahmed es-Süneykî el-Ensârî Zekeriyâ el-Ensârî, Esne'l-

1.2. Dârülharb

Dârülharb ifadesi, “kâfirlerinin reisinin hükmünün icra edildiği ülke”,²⁷ “Müslümanlar ile aralarında barış bulunmayan müşriklerin ülkesi”,²⁸ “Müslümanların kâfirlerden korktuğu ülke”,²⁹ “Müslümanların güven içerisinde bulunmadığı yerler”³⁰ ya da “Müslümanlar için hâkimiyetin sabit olmadığı ülke”³¹ şeklinde tanımlanmaktadır. Ebû Hanife’nin, Hudeybiye antlaşması esnasında Mekke’nin dârülharb olduğu ifadesi³² ile İmam Malik’in, Mekke’nin dârülharb olduğu görüşü örnek olarak zikredilebilir.³³ Ayrıca çoğunluğu Müslüman olan bir ülkede küçük bir kâfir grubun şirk küfürlerini ülkede hâkim kılmalarıyla o ülkenin dârülharb olacağı ifade edilmektedir.³⁴ Eski Ahit Tevrat’ın Yasanın Tekrarı bölümünde “*Kardeşinize para, yiyecek ya da faiz getiren başka bir şey ödünç verdiğinizde, ondan faiz almayacaksınız. Yabancıdan faiz alabilirsiniz ama kardeşinizden almayacaksınız. Böyle yapın ki mülk edinmek için gideceğiniz ülkede el attığınız her işte Tanrınız Rab sizi kutsasın.*”³⁵ şeklinde dârülharbe delalet eden âyet de vardır. Başka din ve kutsal kitaplarda bu hususa delalet eden metinlerin olması evrensel olarak bu ikili ülke ayrımının ilahi kaynaklı olduğunu ve kendi vahyinin son ve değişmez olduğunu kabul eden ülke için bir meşruiyyet ölçüsü olmuş olur. Öte taraftan şer’u men kablênâ açısından da bir fer’î delil olarak İslâm hukukundaki hükmü destekler.

2. Dârüislâmın Dârülharbe Dönüşmesi

İslâmî hükümlerin egemen olmasıyla dârülharbin dârüislama dönüşeceği konusunda, âlimler arasında ihtilaf bulunmadığı ifade edilmektedir. Âlimler arasındaki ihtilaf, dârüislâmın dârülharbe dönüşmesi noktasındadır.³⁶ Bu mesele hakkında fıkıh âlimleri genel olarak üç gruba ayrılmışlardır. Malikî, Hanbelî, Ebû Yûsuf ve İmam Muhammed... Müşriklerin gücü ve egemenliği altında bulunan ve müşriklerin hukuklarının uygulandığı İslam ülkeleri dârülharbe dönüşeceğini ifade etmektedirler.³⁷ Şâfiîlerden; dârüislâmın, kâfirin bölgeye hâkim olmasıyla düşman ülkesi olacağını söyleyenler olmuşsa

metâlib şerhu Ravzî’t-tâlib (Dârü’l-Kitâbî’l-İslâmî, ts.), 2/445; Süleymân b. Muhammed b. Ömer el-Büceyrimî, Haşiyetü’l Büceyrimî alâ’l-hatîb - Tuhfetü’l-habîb alâ şerhi’l-Hatîb (Dârü’l-Fkr, 1415/1995), 3/189.

²⁷Ebü’l-Bekâ el-Kefevî, “dârüislâm”, 451.

²⁸Ebü Saîd Neşvân b. Saîd (b. Neşvân) b. Sa’d b. Ebî Himyer b. Ubeydillâh Neşvân el-Himyerî, “dârülharb”, Şemsü’l-ulûm ve devâü kelâmî’l-Arab mine’l-külûm, thk. Hüseyin b. Abdullah el-Amrî vd. (Beyrut - Dimaşk: Dârü’l-Fikri’l-Muâsir - Dârü’l-Fikr, 1420/1999), “dârülharb”, 3/1383.

²⁹Ebü’l-Bekâ el-Kefevî, “dârülharb”, 451.

³⁰Serahsî, Şerhu’s-Siyerî’l-Kebîr, 1253.

³¹Ebü’l-Hasen Ali b. Muhammed b. Habîb el-Basrî el-Mâverdî, el-Ahkâmü’s-sultâniyye (Kahire: Dârü’l-Hadis, ts.), 287.

³²Ebü Bekr Şemsü’l-eimme Muhammed b. Ebî Sehl Ahmed es-Serahsî, el-Mebsût (Mısır: Matbaâtü’s-Saâde, ts.), 4/114; Hüsâmuddîn Hüseyin b. Ali b. Haccâc el-Buhârî es-Siğnâkî, en-Nihâye fî şerhi’l-Hidâye (Şamile, 1443), 6/236; Ebü Muhammed Fahrüddîn Osmân b. Ali b. Mihcen b. Yûnus es-Sûfî el-Bârî ez-Zeylâî, Tebyînu’l-hakâik şerhu Kenzî’d-Dekâik ve hâşiyetü’ş-Şelebî (Kahire: el-Matbaatü’l-Kübrâ el-Emîriyye Bulak, 1314), 2/81; Ebü Muhammed (Ebü’s-Senâ) Bedrüddîn Mahmûd b. Ahmed b. Mûsâ b. Ahmed el-Aynî, el-Binâye fî şerhi’l-Hidâye, thk. Eymen Salih Şâban (Beyrut: Dârü’l-Kütübi’l-İlmiyye, 1420/2000), 4/457.

³³Enes bin Malik İmam Malik, el-Müdevvene (Beyrut: Dârü’l-Kütübi’l-İlmiyye, 1415/1994), 1/511.

³⁴Abdülazîz b. Mebrûk el-Ahmedî, İhtilâfü’l-dâreyn ve âsâruhu fî Ahkâmî’s-Şeriat’l-İslâmiyye, 1/124.

³⁵Kutsal Kitap: Tevrat, Zebur, İncil (İstanbul: Kitab-ı Mukaddes Şirketi - Yeni Yaşam Yayınları, 2020), Yasa’nın Tekrarı 23:19-20, 208.

³⁶Alâüddîn Ebü Bekr b. Mes’ûd b. Ahmed el-Kâsânî, Bedâi u’s-sanâi fî tertîbi’s-şerâ’i (Mısır: Matba’tü’l-Cemile, 1326), 7/130.

³⁷Heyet, el-Mevsûatü’l-fıkhiyyetü’l-Kuveytiyye (Kuveyt: Vizâretü’l-Evkâf ve Şuûni’l-İslâmiyye’l-Kuveytiyye, 1404 -1427), 22/190.

da Şâfiî mezhebinin cumhuruna atfedilen görüşe göre Tarsûs gibi çoğunda Müslümanların meskûn bulunduğu bir ülke kâfilerin egemenliğine girse de o bölge dârülharp olmaz.³⁸

Ebû Hanîfe ise dârüislâmın dârülharbe dönüşmesi için üç şart ileri sürmektedir:

- Müslüman olmayanlarla sınır olması, kendileriyle harbîler arasında Müslüman bir beldenin yer almaması,
- Müslümanın îmânıyla ve zimmînin de emânıyla güvencede kalmadığı,
- Şirk hükümlerinin zuhûr ettiği beldeler.³⁹

İmam-ı A'zam'ın aksine İmam Ebû Yûsuf ve İmam Muhammed b. Hasan, şirk hükümlerinin ilan edildiği bir ülkenin dârülharbe dönüşeceğini beyan etmektedirler. Gerekçe olarak da bölgelerin bize veya harbîlere nispet edilmesinde kuvvet ve egemen olmayı göstermektedirler. Şirk hükümlerinin egemen olduğu her bölge dârülharptir. Aynı şekilde İslam hâkimiyetinin tesis edildiği ve bölgedeki hâkim gücün de Müslümanların elinde olduğu her bölge ise dârüislamdır. Ebû Hânife, tam bir baskı ve güçle üstünlük kurulmadıkça beldenin dârülharbe dönüşmeyeceğini bunun da ancak üç şartın beraber olmasıyla mümkün olacağını beyan etmektedir.⁴⁰ Ebû Hânife, üzüm suyu mayalanıp keskinleşse ve köpük atarak ekşimedikçe şaraba dönüşmediği gibi Müslüman beldeler arasındaki bir bölgenin de çevresine nazaran İslam ülkesi olduğunu ve bu belde hakkında dârülharp hükmünün verilemeyeceğini belirtmektedir. Diğer bir ifadeyle üzüm tam olarak şaraba dönüşmediğinden şarap hükmünü almadığı gibi Müslümanlar arasında bulunan bir ülke de dârülharp hükmünü almaz. Bu aynen Müslüman bir ülke toprağında Müslümanın malını ele geçirmeye benzer. Kâfirin ele geçirdiği mala tam bir hâkimiyet sağlaması için kendi ülkesine götürmesi şarttır.⁴¹

Akabe Biatlarının siyasî ve sosyal arka planı, dârülharpten dârüislâma geçiş sürecini açık bir biçimde ortaya koymaktadır. Çünkü biat, bir tür Avrupa rönesansı sürecinde oluşan devlet oluşum teorilerinden toplumsal sözleşme olarak kabul edilebilir.⁴² Akabe biatları esnasında Mekke'deki siyasi çevre şöyleydi: Hz. Peygamber (s.a.s.)'in risâletinin 12. yılına girilmişti ve siyasi baskı zulüm yoğunlaşmıştı. Mekkeli müşrikler, İslâm'ı hem teolojik hem siyasi bir tehdit olarak görüyor ve Müslümanlara ağır baskılar uyguluyorlardı. Aksine Medine'deki durum; Evs ve Hazrec kabileleri arasındaki uzun süren iç savaşlardan sonra halk bıkmış, barış ve liderlik arayışındaydı. Bu ortam, yeni bir dinî-siyasi liderliğe zemin hazırlamıştı.

Sosyal çevre olarak Medine'de Yahudi kabileleri güçlüydü ancak Arap kabileleri (özellikle Evs ve Hazrec) toplumsal birlikten yoksundu. Bu kabileler, Hz. Peygamber'i (s.a.s) hakem ve lider olarak

38Zekeriyâ el-Ensârî, Esne'l-metâlib, 2/445; İbn Hacer el-Heytemî, Tuhfetü'l-muhtâc, 6/204, 9/269; Şirbînî, Muğni'l-muhtâc, 3/497.

39Serahsî, el-Mebsût, 10/114; Kâsânî, Bedâ'i u's-sanâ'i fî tertîbî's-şerâ'i, 7/130; Molla Hüseyin, Dürerü'l-hükkâm fî şerhi Ğururî'l-Ahkâm (Daru İhyâ'i'l-Kütübî'l-Arabiyye, ts.), 1/295.

40Serahsî, el-Mebsût, 10/114; Kâsânî, Bedâ'i u's-sanâ'i fî tertîbî's-şerâ'i, 7/131.

41 Serahsî, el-Mebsût, 10/114.

42Rousseau, toplumsal sözleşme kitabının kölelik üzerine bölümünde şöyle der: "Hiçbir insan, kendi benzeri üzerinde tabii bir otoriteye sahip olmadığına ve kuvvet asla bir hak meydana getirmeyeceğine göre, geriye, insanlar arasında her türlü meşru otoritenin temeli olarak itibari anlaşmalar kalıyor demektir." Rousseau, Toplumsal Sözleşme veya Siyasal Hukukun Prensipleri, 34; "Burada, yalnızca sözleşmenin toplumdaki tüm dengeleri sağlayabileceği ve iyi düzenlenmiş bir sözleşme çıktısının düzen içerisinde yaşayan bir toplum inşa edeceğinin altını çizmektedir." Bk. Nurullah Güngör, İslâm Hukuku Bağlamında Yönetim ve Toplumsal Sözleşme Teorisi (Eskişehir: Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2019), 17.

görmek istemişlerdi. Çünkü hem Yahudilerin “beklenen peygamber” anlatılarına âşinaydılar hem de Hz. Peygamber’in (s.a.s) şahsiyetinden etkilenmişlerdi.

Böylesi bir siyasi ve sosyal ortamda ikinci Akabe Biatı özellikle, İslam devletinin ilk siyâsî sözleşmesel çekirdeği olarak değerlendirilebilir: Bu biatta Medineli Müslümanlar, Hz. Peygamber’in (s.a.s) hem kendisini hem de getirdiği dini “Kendi canlarını korudukları gibi koruyacaklarına” dair yemin ettiler. Bu artık sadece dînî değil, siyâsî bir bağlılıktır. Biatın ardından Hz. Peygamber (s.a.s), Müslümanların hicret etmesine izin verdi. Bu olay, İslâm toplumunun bağımsız bir siyasal organizasyon hâline gelişinin ilk adımıdır. Bu yönüyle, Akabe Biatları bir toplumsal sözleşme niteliği taşır ve proto-devlet (ön-devlet) yapısının başlangıcıdır. Ama Mekke’de, Müslümanların inançlarını özgürce yaşayamadıkları, baskı ve şiddete maruz kaldıkları bir bölgeydi. Bu açıdan müşriklerle potansiyel harp/çatışma karşı karşıya gelme durumu mevcut olduğundan kendilerini kalabalık müşrik topluluğu ve devleti içinde tam olarak koruyamayacaklarından İslami hükümlerin uygulanamadığı ve Müslümanların emniyette olmadığı yer olan Mekke dârülslâm statüsündeydi.

Dolayısıyla nüve olarak müşrik devlet sınırları içinde olup tamamen olmasa da kısmen İslam’ın ve dârülslâmın yaşanması olanaklı hale gelmiştir. Bu açıdan Mekke’deki durumu devlet içindeki devlet (mâfihâ) olarak değerlendirebiliriz. Bu da Ebû Hanîfe’nin dönüşüm için şart sürdüğü üç şartın olmadığı ama bunlardan güven ve emniyetin olması halinde oranın nisbî dârülslâm gibi sayılabileceği bir tür geçiş/ara dönem dârülfetret sayılabileceği hükmümüze kapı aralamış olur. İmam Muhammed ve Ebû Yûsuf’a göre salt şirk hükümlerinin uygulanması oranın dârülharp sayılması için yeterli olurken Ebû Hanîfe açısından can, mal ve din bakımından emniyetinin de olmaması dârülslâm ile dârülharb arasında üçüncü bir kategorinin olabileceğine de delâlet edebilir. Müslümanlara inançlarından dolayı bir baskı uygulanmıyorsa canları ve dinleri emniyette ise aralarındaki yaptıkları sözleşme ile İslam devletini sosyal bir grup olarak genişletme imkânına sahipseler hicretle mükellef olmadıkları orada yaşamaya devam edebilecekleri anlamına gelir. Bu açıdan günümüzde birçok dârülharp ülkesin insan hakları bağlamında Müslümanların yaşam tarzı ve dinine açık bir müdahalede bulunulmuyorsa dinlerini yayıp ibadethanelerini tesis edebiliyorsa gelişmeye açık bir seçenek olarak hicret yerine orada kalıp direnmekle sorumlu oldukları hükmü çıkarılabilir. Bu husus o ülkede zamanla Müslümanların çoğunluk hale gelmesine ülkenin zamanla kendi kendine bir dönüşüm ile dârülslâm haline gelmesinin de önünü açmış olur.

Mekke’de zulümler artınca behemehal hicret ile selâm ve emniyetin olduğu bir yere geçmek gerekiyordu. Bu açıdan Medine ilk Müslümanların dinlerini emniyet içinde yaşayacakları “dürüsselâm/kurtuluş yurdu”⁴³ olmuştur. Hicretle birlikte Medine’de, İslâm hukuku uygulanabilir hâle gelmiş ve kamu düzeni Müslümanların eline geçmiştir. Bu süreçte Medine artık dârülslâm olmuş Hz. Peygamber’in (s.a.s) siyâsî liderliği tesis edilmiştir. Böylece Akabe Biatları, dârülharb durumunda olan Mekke’den dârülslâma geçişi mümkün kılacak zemini hazırlamıştır. Bu biatlar, Müslümanların hem dinî aidiyetlerini hem de siyâsî bağlılıklarını ifade ettikleri ilk kurumsal taahhüttür. Böylece dârülslâma geçişin meşrû ve sosyolojik temelini oluşturmuş, İslâm devletinin doğmasına zemin hazırlamıştır.

⁴³Yunus 10/25.

3. Dârülharbin Vatan Edinilmesi ve Müdafaasına Dâir Fıkhî Hükümler

İslam tarihine bakıldığında devlet oluşum nüvelerinin Akâbe biatlarıyla atılmaya başladığı tarihi bir gerçektir.⁴⁴ İslam'ın Medine'de hızlı bir şekilde yayılmasıyla hicret olayı gerçekleşmiş ve Medine site devletinin temelleri atılmıştır. Hz. Peygamber'in (s.a.s) liderliğinde toplumun bütün kesimlerini temsil eden bu siyasi yapı, devrin devlet anlayışlarından tamamıyla farklılık arz eden etnik bir kimliği değil de "İslam Milliyetini" esas alan siyasi bir örgüt olarak şekillenmiştir.⁴⁵

Devlet, yasaların toplumda uygulanmasını sağlayan bir kurum olması bakımından zorunluluk arz eden bir teşkilatlanmadır. Dolayısıyla her devletin kendine ait nizamı, yasaları vardır. Medine dışındaki siyasi otoriteler, kendi toplumsal ve kültürel değerler sistemine dayalı olarak farklı hukukî düzenlemeleri benimsemişlerdir. Bünyelerinde yaşayan halk, bu yasalara tabi olarak yaşamak zorunda kalmaktadır. Dârüislâm ve dârülharb bölgeleri de zaten ülkelerde uygulanan İslamî ya da İslam dışı yasaların uygulanması neticesinde farklı kavramlarla ifade edilmiştir. Dârülharb bölgelerinde yaşayan Müslümanların bu ülkeye karşı sorumlulukları ve bu yerlerdeki ikametlerine ilişkin fıkhî hükümler ileri sürülmüştür. Ayrıca bu ülkelerdeki Müslümanlar bu ülke saldırıya uğradığında nasıl davranması gerektiği hususu da fıkhî tartışılan bir konudur. Müslümanla evli olan dârülharb vatandaşı bir kadının çocuğunu kendi ülkesine götürmek istemesi de Müslüman çocuğunun gayr-î İslamî bir ahlak ile yetiştirilme tehlikesini beraberinde getirmektedir. Bir diğer konu ise dârülharb ülkelerine silah ve silah yapımında kullanılan malzemelerin satışı meselesidir. Fukahâ bütün bu meseleleri tartışmış meselelerle ilgili farklı görüşler ileri sürmüşlerdir. Başlıklar halinde konulara değinilmeye çalışılacaktır.

3.1. Dârüislâmın Vatan Edinilmesi

Hz. Peygamber (s.a.s), hicretinin ardından Medine'de Müslüman toplumun yaşam tarzını vahyin rehberliğinde tedricen inşa etmeye başlamış; bu süreçte coğrafi şartlara dikkat çekmesi kadar, şehre İslami bir kimlik kazandırma yönündeki çabaları da büyük bir önem taşımıştır. Medine'de inşa edilen İslami yapının Müslümanlar tarafından vatan edinilmesiyle kurulan bu siyasi birlik, coğrafyada dengeleri değiştirecek bir hüviyet kazanmıştır. Vatandaşlık, ülkedeki hukuki nizamı tabiiyetle kazanılan resmi veya hukuki kimlik olarak ifade edilmektedir.⁴⁶ Fıkıh âlimleri bu meseleyi ele alarak konu hakkında etraflı açıklamalarda bulunmuşlardır.

Hanefî âlimleri, İslamî hükümlerin icra edildiği bir ülkede zimmî bir kadınla evlenen dârüislâm vatandaşı olmayan bir kişi, İslam ülkesi vatandaşlığını elde edemez. Ancak haraç arazisini satın alır ve onu ekerse bu durum, onu İslam'ın hükümlerini kabul ettiğine delil teşkil edeceğinden zimmî statüsünü elde edeceğini ifade etmektedirler. Ayrıca dârüislâma güvence ile girmiş olan savaş ülkesi vatandaşı bir kadının, Müslüman veya zimmî birisiyle nikâhlanması durumunda, ülke hususunda kocasına bağlı olmasından dolayı kadının İslam ülkesini vatan edinmiş sayılacağını da dile getirmektedirler.⁴⁷

⁴⁴Davutoğlu, "Devlet", 9/236.

⁴⁵Muhammed Hamîdullah, İslâm Peygamberi, çev. Salih Tuğ (Ankara: Yeni Şafak Yayını, 2003), 1/192.

⁴⁶Özel, İslam Hukukunda Milletler, 191.

⁴⁷Serahsî, el-Mevsûât, 10/84; Serahsî, Şerhu's-Siyerî'l-Kebîr, 339; Kemâlüddîn Muhammed b. Abdilvâhid b. Abdilhamîd es-Sivâsî el-İskenderî İbnü'l-Hümâm, Ferhu'l-Kadîr (Mısır: Mustafa el-Bâbî el-Halebî, 1389/1970), 4/376; Heyet, el-Mevsû'atü'l-fıkhiyyetü'l-Kuveytiyye, 7/125.

Dârülharp'te Müslümanlığını gizleyen kişinin öldürülmesinin hata ile öldürülme babında görülerek kısas değil de Malikîlere göre diyetle keffâret; İbn Abbâs, 'Atâ, Mucâhid, İkrime, Katâde, Evzâî, Sevrî, Ebû Sevr, Ebû Hanîfe, İmam Şâfiî'nin ezhâr (en zahir) görüşüne göre ve Ahmed b. Hanbel'in bir kavline göre sadece keffâret gerekeceğini ifade etmektedirler.⁴⁸ Bu hükmün gerekçesi olarak gösterilen dârüharpte oturmasıyla kanının haramlığını düşüreğinin belirtilmesi, Müslümanların dârüislâm'ı vatan edinmeleri gerektiği hususunu ortaya koymaktadır.

İslam ahkâmının icra edilmediği bir coğrafyada yaşamının Müslümanların İslam'ın kendileri için biçtiği kimliğe zararı göz ardı edilemeyecek bir durumdur. Bu nedenle kâfirlerin dost edinilmemesi gerektiği⁴⁹, onların milletlerine tabi olmadıkça Müslümanlardan razı olmayacakları⁵⁰, onlara tabi olmanın yasaklanması⁵¹, Allah'a müminlere düşman oldukları,⁵² ayetleri inkâr veya alaya almaları durumunda Müslümanların takınması gereken tavır,⁵³ Müslümanların sıkıntıya düşmelerini istedikleri⁵⁴ ayetlerde kesin bir şekilde ifade edilerek Müslümanlar uyarılmaktadır. Nisâ sûresi 97. âyetinde Müslümanların dârülharpten dinini yaşamada güçlük çekmesi ve hicret etmeye güç yetirmesi durumunda hicret etmelerinin vâcip olduğu ifade edilmektedir. Ancak hicret etme imkânı bulamayanlar için herhangi bir vâcipliğin söz konusu olmadığı da sonraki iki âyetinde dile getirilmektedir.⁵⁵

Fıkhî âlimlerinin delil olarak ileri sürdükleri hadislerden de anlaşılacağı üzere dârülharpte Müslümanın ikamet etmesi tasvip edilmemiş aksine Müslümanların buralardan hicret etmesi istenmiştir. Hakîkî ya da hükmî olarak dârülharp olan bir yerden Müslümanın hicret etmesi gerektiğine ilişkin ifadelerine; Kitâb, sünnet ve icmâdan deliller ileri sürmektedirler.⁵⁶ Müslüman bir şahsın dârülharbî vatan edinmesinin mekruh olduğu,⁵⁷ mekruhluk ise münkerâtın müşahade edildiği bir mekânı ikametgâh edinme gerekçesine dayandığı belirtilmektedir.⁵⁸ Dârülharpte ikamet eden Müslüman üç durum olduğu ifade edilmektedir: Birincisi, kişinin dinini rahat bir şekilde toplumda yaşamasıdır ki bu kişiye dârüislâma hicret etmesinin farz olmayıp müstehaptır. İkincisi, kişinin dinini

⁴⁸ Alâüddîn Abdülazîz b. Ahmed b. Muhammed Abdülazîz el-Buhârî, Keşfü'l-esrâr fî şerhi Usûli'l-Pezdevî (İstanbul: Şirketü's-Sahafeti'l-Osmâniyye, 1308/1890), 4/236; Ebû Muhammed Muvaffakuddîn Abdullâh Ahmed b. Muhammed b. Kudâme el-Makdisî İbn Kudâme, el-Muğnî, thk. Abdullah b. Abdülmuhsin et-Türkî, Abdülfettâh Muhammed el-Hulv (Riyâd: Dâru Âlemü'l-Kütüb, 1417/1997), 11/465; Ebû Zekeriyâ Yahyâ b. Şeref b. Mürî en-Nevevî, Minhâcî't-tâlibîn (Cidde: Dâru'l-Minhâc li'n-Neşr ve't-Tevzî, 1426/2005), 271; Ebû Nasr Tâcüddîn Abdülvehhâb b. Alî b. Abdilkâfi Tâceddin es-Sübkî, el-Eşbâh ve'n-nezâ'ir, thk. Âdil Ahmed Abdülmevcûd, Ali Muhammed Muavvaz (Beyrût: Dârü'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1411/1991), 1/277; Ebû Hafs Sirâcuddîn Ömer b. Alî b. Ahmed el-Ensârî el-Mısırî İbnü'l-Mülakkın, 'Ucâletü'l-muhtâc ilâ tevcîhi'l-Minhâc, nşr. İzzeddin Hişâm b. Abdülkerîm el-Bedrânî (İrbid-Ürdün: Dâru'l-Kitâb, 1421/2001), 4/1509; Ebü'l-Bekâ Kemâluddîn Muhammed b. Mûsâ b. İsâ el-Kâhîrî Demîrî, en-Necmü'l-vehhâc fi'ş-Şerhi'l-Minhâc (Cidde: Dârü'l-Minhâc, 1425/2004), 8/349; İbn Hacer el-Heytemî, Tuhfetü'l-muhtâc, 8/395; Şirbînî, Muğnî'l-muhtâc, 5/227.

⁴⁹ en-Nisâ 4/139, 144; el-Mâide 5/51, 81; et-Tevbe 9/23; el-Mümtehhine 60/9.

⁵⁰ Bakara 2/120

⁵¹ Âl-i İmrân 3/28, 149; el-Mümtehhine 60/1.

⁵² el-Mümtehhine 60/1.

⁵³ en-Nisâ 4/140.

⁵⁴ Âl-i İmrân 3/118-120.

⁵⁵ Ebû İshâk Cemâluddîn İbrâhîm b. Alî b. Yûsuf eş-Şîrâzî, el-Mühezzeb fî fıkhî'l-İmâm eş-Şâfiî (Dârü'l-Kütübî'l-İlmiyye, ts.), 3/265.

⁵⁶ İsmâil Lütfî Fetânî, İhtilâfü'd-dâreyn ve eseruhu fî ahkâmî'l-münâkehâti ve'l-muâmelât, 96-100.

⁵⁷ Serahsî, el-Mebsût, 10/96.

⁵⁸ Ebü'l-Hasen Alî b. Muhammed b. Habîb el-Basrî el-Mâverdî, el-Hâvî'l-kebîr, thk. Alî Muhammed Muavvaz, Âdil Ahmed Abdülmevcûd (Beyrût: Dârü'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1419/1999), 14/269.

özgürce yaşamaya muktedir olmadığıdır ki bu durumda kişinin hicret etmesi farzdır. Üçüncü durum ise kişinin hicret etmekten aciz olduğudur ki bu durumda kişi, dinen hicret etmekle sorumlu değildir.⁵⁹ Kadın mahrem bulamazsa bile kendine bir zarar dokunmayacağını biliyorsa hicret etmesinin farz olduğu ifade edilmektedir.⁶⁰

Nuaym b. Abdullah en-Nehhâm -Göğsü hırıltılı bir şekilde öksürmekte- Müslüman olduğunda hicret etmek istemiş ancak kavmi kendileri ile kalmasını ve dini rahat bir şekilde yaşayabileceğini ve kendisine zarar verecekleri karşı onu koruyacaklarına dair söz vermişlerdir. O da onlarla bir müddet kaldıktan sonra Hudeybiye mütarekesinin akabinde ailesi ile Medine'ye hicret etmiştir.⁶¹ Abbas b. Abdülmuttalib'in Bedir savaşından önce Müslüman olduğu ancak Müslümanlığını gizlediği ve Hz. Peygamber'e (s.a.s) müşriklerin haberleri hususunda bilgilendirici mesajlar attığı ve Mekke fethi günü ise Müslümanlığını izhar ettiği ifade edilmektedir.⁶²

Hanefî, Malikî ve Şâfiî ekser fıkıh âlimleri, Müslüman bir kişinin dârülharpte eşini ve cariyesi bırakması durumunda bunlardan doğan çocukların kâfirlerin ahlakıyla ahlaklanma tehlikesi ve Müslümanların o ülkeyi fethetmeleriyle köle olmalarının da muhtemel olması nedeniyle bu ülkenin vatan edinilmesinin yasaklandığını ifade etmektedirler. Hz. Peygamber'in (s.a.s) konu hakkındaki " *بَرِيءٌ مِنْ كُلِّ مُشْرِكٍ / Ben Müşrikler arasında ikamet eden her Müslümandan uzağım*"⁶³ hadisini bu meseleye delil olarak ileri sürmektedirler.⁶⁴ Savaş ülkesinin Müslümanlar tarafından yurt edinilmesinin tenkit edilmesi, zaman ve zemin dikkate alındığında olumsuz neticelerle sonuçlanmasından ileri gelmektedir. Ancak başına gelecek bir zulümden korkarak dârülharbe kaçan, Müslümanlarla savaşmayan, kâfirlere yardımda bulunmayan ve Müslümanlardan kendisine yardım edecek birisini de bulamayan kişinin dârülharpte yaşamasının zorunlu olduğu ifade edilmektedir. Nitekim İbn Şihâb ez-Zührî'nin (v. 124/742), Emevî halifesi Velîd b. Yezîd'in (v. 126/744) başa geçtiğinde kanını akıtacağını vaat etmesine binaen Rum topraklarına kaçması bu görüşe örnek olarak zikredilmektedir.⁶⁵

3.2. Dârülharpteki Müslümanın Mülkiyeti

Müslüman bir kişinin dârülharpte ev veya arsa alması ve buranın Müslümanlar tarafından fethedilmesinin akabinde hükümlerinin ne olacağı konusunda âlimler farklı görüşler ileri sürmektedirler. Hanefîler, Müslümanlara tarafından ele geçirilen Müslümanın dârülharpteki ev ve

⁵⁹ Mâverdî, el-Hâvi'l-kebîr, 14/269; Şîrâzî, el-Mühezzebe, 3/265; Ebû'l-Vefâ Alî b. Akîl b. Muhammed b. Akîl el-Bağdâdî, et-Tezkire fi'l-fıkh, thk. Nâsır b. Suûd b. Abdullah es-Selâme (Riyad: Dâru İşbilyâ, 1422/2001), 313.

⁶⁰ Demîrî, en-Necmü'l-vehhâc fi'ş-Şerhi'l-Minhâc, 9/374; İbn Hacer el-Heytemî, Tuhfetü'l-muhtâc, 9/269.

⁶¹ İbn Kudâme, el-Muğnî, 9/295; Mehmet Efendioğlu, "Nuaym b. Abdillâh", Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (İstanbul: TDV Yayınları, 2007), 33/218.

⁶² Demîrî, en-Necmü'l-vehhâc fi'ş-Şerhi'l-Minhâc, 9/375; Ebû Zür'a Veliyyüddîn Ahmed b. Abdîrrahîm b. el-Hüseyn el-Kürdî el-Mihrânî İbnü'l-İrâkî, Tahrîrû'l-fetâvî 'ale't-Tenbîh ve'l-Minhâc ve'l-Hâvî (en-Nüket 'ale'l-muhtasarâtî's-selâse), thk. Abdurrahmân Fehmî Muhammed ez-Zevâvî (Cidde: Dâru'l-Minhâc li'n-Neşr ve't-Tevzî, 1432/2011), 3/329.

⁶³ Ebû Bekr Abdullâh b. Muhammed b. Ebî Şeybe İbrâhîm el-Absî el-Kûfî İbn Ebû Şeybe, el-Musannef fi'l-ehâdis ve'l-âsâr, thk. Sa'd b. Nâsır b. Abdülazîz Ebû Habîb el-Eşşerî (Riyâd: Dâru künûzi İşbilyâ li'n-Neşr ve't Tevzî, 1436/2015), 20/412 (No. 39391); Ebû Abdîrrahmân Ahmed b. Şuayb b. Alî en-Nesâî, es-Sünenü'l-kübrâ, thk. Hasan Abdülmün'im Şelebî (Beyrût: Müessesetü'r-Risâle, 1421/2001), "Kitâbü'l-kasâme" 39 (No. 6956).

⁶⁴ Serahsî, el-Mebsût, 10/75; Heyet, el-Mevsû'atü'l-fıkhiyyetü'l-Kuveytiyye, 44/22.

⁶⁵ Ebû Muhammed Alî b. Ahmed b. Saîd b. Hazm el-Endelüsî el-Kurtubî İbn Hazm, el-Muhallâ bi'l-âsâr, thk. Abdülgaffâr Süleyman el-Bündârî (Beyrut: Dâru'l-Fikr, ts.), 12/125.

arazisinin, her ne kadar Müslümanın mülkiyetinde bulunsu da bu ülkenin bir parçasından olduğundan ganimet olacağını ifade etmektedirler.⁶⁶

Evzâî, İmam Şâfiî Müslümanların mülkiyetlerinde bulunan bu malların ganimet olmayacağını ifade etmektedirler. Görüşlerini Mekke'nin fethini örnek olarak vererek delillendirmektedirler.⁶⁷

3.3. Dârülharpte Müslüman Çocuğun Hidânesi

Müslüman olmayan kesimin Müslüman çocuklarının hidânesini üstlenmeleri hususunda âlimler farklı görüşler ileri sürmektedirler. Bilindiği gibi İslam hukukunda hîdâne; çocuğun bakımı, gözetimi ve terbiyesiyle ilgili konularda hukuk tarafından kişiye verilen yetki ve sorumluluktur.⁶⁸ Çocuğun beden ve ruh sağlığının verilen eğitimlerle en iyi şekilde gözetilerek gelişmesinin tamamlanması, fukahâ tarafından bu kavramla ifade edilmiş olup konuyla ilgili müstakil bir başlık açılarak ayrıntılı olarak ele alınmıştır.⁶⁹

Mesele hakkında âlimler caizliği ve caiz olmaması şeklinde iki görüş ileri sürmektedirler. Hanefî, Malikî, Zâhirî ve İbâzî mezheplerinde din farkının annenin hidâne hakkına tesirinin bulunmadığını ifade etmektedirler. Ancak Hanefîler çocuğun aklederek yaşa gelmesine kadar bakabileceği ile meseleyi kayıtlamaktadırlar.⁷⁰ Şâfiî, Hanbelî, Şîilerden İmâmiyye ve Zeydiyye Müslüman olmayanın Müslüman üzerinde hidânesinin caiz olmadığını ifade etmektedirler. Bu görüşü savunan âlimler hidânenin nikâhtaki velayete benzeyen bir tür velayet olduğu değerlendirmesinde bulunmuşlardır. Fasığın hidânesinin kabul edilmemesi bu görüşün doğruluğuna delil teşkil etmektedir.⁷¹

3.4. Dârülharbe Müslüman Çocuğunun Götürülmesi

Dârülharp ehli olup da dârülislamda bulunan kadının, çocuğuyla dârülharbe taşınma hakkı yoktur. Bu meselede çocuğun o ülke halkının ahlakıyla büyümesi ve çocuğun o ülkede güvenliği endişesine binaen verilmiş bir hükümdür. Dolayısıyla çocuğun annesi tarafından dârülharbe götürülmesine engel olunacağı Hanefî âlimlerce ifade edilmektedir. Ayrıca kadının kocasının Müslüman veya zimmi olması durumunda da hüküm aynıdır, demişlerdir.⁷²

⁶⁶ Muhammed b. Hasan eş-Şeybânî, es-Siyerü's-sağîr, thk. Mecîd Haddûrî (Beyrut: Dârül-Müttehîde, 1975), 193; Muhammed b. Hasan eş-Şeybânî, el-Asl, thk. Mehmet Boynukalın (Beyrut: Dâru İbn Hazm, 1433/2012), 7/489; Serahsî, el-Mebsût, 23/121.

⁶⁷ "Kim ki Mescid-i Harâm'a girerse emniyettedir. Kim ki evinden dışarı çıkmazsa emniyettedir. Kim ki Ebû Süfyân'ın evine sığınır o da emniyettedir!" (Ebû Dâvûd, "Harâc", 24-25 (No. 3021-3022); Ebû Abdillâh Muhammed b. İdrîs b. Abbâs eş-Şâfiî, el-Üm (Beyrût: Dârü'l-Fikr, 1403/1983), 7/382; Mâverdî, el-Hâvî'l-kebîr, 13/170.

⁶⁸ Abdülkerîm Zeydan, Ahkâmü'z-zimmiyyîn ve'l-müstemenîn fi dâri'l-İslâm (Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1402/1982), 450.

⁶⁹ Ali Bardakoğlu, "Hidâne (Fıkıh)", Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (İstanbul: TDV Yayınları, 1998), 17/467.

⁷⁰ Kâsânî, Bedâ'i u's-sanâ'i fi tertîbi's-şerâ'i, 4/42; Zeydan, Ahkâmü'z-zimmiyyîn ve'l-müstemenîn fi dâri'l-İslâm, 451.

⁷¹ Şîrâzî, el-Mühezzebe, 3/164; İbn Kudâme, el-Muğnî, 11/413; Ebû Zekeriyâ Yahyâ b. Şeref b. Mürî en-Nevevî, Ravzatü't-tâlibîn ve umdetü'l-müttakîn, thk. Zühayr eş-Şâviş (Dimeşk: el-Mektebü'l-İslâmî, 1412/1991), 12/314; Ebû Muhammed Cemâlüddîn Abdürrahîm b. el-Hasen b. Alî el-Ümevî el-İsnevî, el-Mühimmât fi şerhi'r-Râfiî ve'r-Ravza, thk. Ebu'l-Fazl ed-Dimyâtî, Ahmed b. Alî (Beyrût: Dâru İbni Hazm, 1430/2009), 9/530.

⁷² Muhammed b. Hasan eş-Şeybânî, el-Asl, 4/546; Serahsî, el-Mebsût, 6/171; Ebû'l-Fazl Mecdüddîn Abdullâh b. Mahmûd b. Mevdûd el-Mevsilî, el-İhtiyâr li Ta'îlî'l-Muhtâr, thk. Mahmûd Ebû Dakîk (Kahire: Matbaâtü'l-Halebî, 1937), 4/16; es-Siğnâkî, en-Nihâye fi şerhi'l-Hidâye, 9/128; Zeylaî, Tebyînü'l-hakâik şerhu Kenzî'd-Dekâik ve hâşiyetü's-Şelebî, 3/50; Zeynüddîn b. İbrâhîm b. Muhammed el-Mısırî İbn Nüceym, el-Bahrü'r-râik şerhu Kenzî'd-Dekâ'ik (Dâru'l-Kitâbi'l-İslâmî, ts.), 4/186-187; Muhammed Emîn b. Ömer b. Abdilazîz el-Hüseynî İbn Âbidîn, Reddül-muhtâr 'ale'd-Dürri'l-muhtâr (Beyrut: Dârü'l-Fikr, 1386/1966), 3/570

İmam Malik, Leysî ve İmam Şâfiî, kadının çocuğunu babanın oturduğu yerden başka bir yere götürme hakkının bulunmadığını, çocuğun üzerinde babanın ve baba tarafından yakınlarının kadına nazaran daha çok hak sahibi olduklarını ifade etmektedirler.⁷³

Şâfiî mezhebinde dârülharpte bulunan Müslümanın evlenmesinin doğacak çocuğun ileride kâfir ya da köle olmasından korkulduğundan dolayı müstehap olmadığını ifade etmektedirler.⁷⁴

3.5. Dârülharbe Silah ya da Herhangi Bir Yardımın Yapılması

Fakihler, dârüislamda bulunan müste'men ile dârülharpteki harbî; ister Müslümanlarla fiili savaşta veya barış durumunda olan ülke olsun hiçbir şekilde bu kesime her çeşit silah türlerinin satılmayacağı hususunda ittifak etmektedirler.⁷⁵ Demir ve bakır vb. silah yapımında kullanılan malzemelerin satımı meselesinde iki farklı görüş ileri sürülmektedir. Hanefiler konu hakkında düşman ülkesine ticaret için giren Müslümanın onlara silah veya silah yapımında kullanılacak malzemeleri satamayacağını ve Müslümanların bu kesimlere yapacağı satışa engel olunacağını açıklamasını yapmaktadır. Ayrıca harbî müste'menin de satın aldığı bu malzemeleri dârülharbe götüremeyeceği belirtilmektedir.⁷⁶

Şâfiî, Hanbelî ve bazı Hanefî âlimleri, silah yapımında kullanacaklarına dair kesin bir bilgi ulaşmaması durumunda, bu kesimlere silah yapımında kullanılacak malzemelerin satımının caiz olduğunu ifade etmektedirler. Hanefî, Malikî ve Zâhirîler; demirin silahın asıl maddesi olduğundan bu tür malzemelerin satımını mutlak olarak caiz görmemektedirler.⁷⁷

Müslümanlara karşı kâfirlere yardım etmek, onlarla beraber savaşmak, onlara mal veya silah yardımında bulunmak, onlar adına casusluk yapmak veya bir başka yöntemle gerçekleşmesi halinde iki durum olduğunu belirtmişlerdir: Birincisi, kâfirlere olan sevgisinden ve onların Müslümanlara üstün kılma arzusundan dolayı onlara her türlü yardımda bulunma durumudur ki kişi bu yardım ile dinden çıkar ve kâfir olur. Bu hususta icma olduğu ifade edilmektedir. İkinci durum ise kâfirlere, Müslümanlara karşı herhangi bir yardımda bulunan kişidir ki bu halde kişi dinden çıkar. Aynı şekilde bunu korku ya da Müslümanlarla savaşan kâfirlerle arasında dünyevi bir düşmanlık nedeniyle yapıyorsa bu yardım haram olup büyük günahlardandır: Ancak bu durum, kişiyi dinden tamamen çıkaran bir küfür olarak değerlendirilmemiştir. İkinci durumun delili, Hâtıb b. Ebî Beltea'nın (v.

⁷³Ebü Ca'fer Ahmed b. Muhammed b. Selâme el-Ezdî el-Hacrî el-Misrî et-Tahâvî, Muhtasarü İhtilâfî'l-ulemâ, sad. Ebû Bekr Ahmed b. Alî er-Râzî el-Cessâs, thk. Abdullah Nezâr Ahmed (Beyrut: Dârü'l-Beşâirî'l-İslamiyye, 1417), 2/460.

⁷⁴Ebü'l-Fazl Bedrüddîn Muhammed b. Ebî Bekr b. Ahmed b. Muhammed el-Esedî ed-Dımaşkî İbn Kâdî Şühbe, Bidâyetü'l-muhtâc fî şerhi'l-Minhâc (Cidde: Dârü'l-Minhâc li'n-Neşr ve't-Tevzî, 1432/2011), 3/5; Zekeriyâ el-Ensârî, Esne'l-metâlib, 3/161.

⁷⁵Şâfiî, el-Üm, 7/368; Ebû Zekeriyâ Yahyâ b. Şeref b. Müri en-Nevevî, el-Mecmû şerhu'l-Muhezzeb (Kahire: İdaratü't-Tibâati'l-Müniriyye, ts.), 9/354; Nevevî, Ravzatü't-tâlibîn, 3/400; İsmâil Lutfî Fetânî, İhtilâfî'd-dâreyn ve esâruhu fî ahkâmî'l-münâkehâti ve'l-muâmelât, 435; İsnevî, el-Mühimmât, 5/119; Aynî, el-Binâye fî şerhi'l-Hidâye, 7/120; Heyet, el-Mevsûatü'l-fikhiyyetü'l-Kuveytiyye, 9/212; Mehmet Nuri Ayyıldız, "İslâm Hukukuna Göre Savaş Hukuku", Iğdır Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi 21 (Nisan 2023), 75.

⁷⁶Serahsî, el-Mebsût, 10/89; Serahsî, Şerhu's-Siyerî'l-Kebîr, 1567-1568; Heyet, el-Fetâva'l-Âlemgîriyye: el-Fetâva'l-Hindiyye (Bulak: el-Matbaatü'l-Kübra'l-Emîriyye, 1310), 2/233.

⁷⁷Mevsilî, el-İhtiyâr li Ta'lîlî'l-Muhtâr, 4/122; Heyet, el-Fetâva'l-Âlemgîriyye: el-Fetâva'l-Hindiyye, 2/197-198; Görüşlerin delilleri için Bk. İsmâil Lutfî Fetânî, İhtilâfî'd-dâreyn ve esâruhu fî ahkâmî'l-münâkehâti ve'l-muâmelât, 437-439.

30/650)⁷⁸ müşriklere yaptığı casusluğudur⁷⁹ ki Hz. Peygamber'in (s.a.s) onun bu fiilini fazla kınamaması, âlimlerce onun durumunun ridde/dinden çıkış olarak değerlendirmedeği ifade edilmiştir.⁸⁰ Konuyla

⁷⁸ Yemen asıllı olan ve milâdî 586 yılında doğan Hâtıb b. Ebî Beltea, muhacirlerden olup Bedir savaşına katılanlardandır. Hâtıb, İslam tarihinde önemli bir şahsiyet olarak öne çıkmıştır. Onun en önemli faaliyetlerinden biri, hicretin 6. yılında, Hudeybiyye antlaşması döneminde Hz. Peygamber (s.a.s) tarafından Mısır ve İskenderiye Mukavkısı'na elçi olarak gönderilmesidir. Bu görev sırasında Hâtıb, Mukavkıs'ın yanında beş gün kalmış ve dönüşünde çeşitli hediyelerle geri dönmüştür. Mukavkıs, Hâtıb aracılığıyla Hz. Peygamber'e (s.a.s) düldül adında beyaz bir katır, Gufeyr adında bir merkep, kıyafetler ve diğer hediyeler ile birlikte Peygamberimizin oğlu İbrahim'in annesi Mâriye el-Kıbtıyye'yi (v. 16/637) ve onun kız kardeşi Sîrin'i göndermiştir. Hz. Peygamber (s.a.s), Sîrin'i Hassân ibn Sâbit'e hediye etmiştir. Mukavkıs Cüreyc b. Mînâ, Müslüman olmamasına rağmen, Hâtıb'a büyük bir saygı göstermiştir. Hâtıb da bu saygıyı hak eden bir tutum sergilemiştir. Ayrıca, Hâtıb b. Ebî Beltea, Ebû Bekir'in halifelik döneminde de Mısır'a gönderilmiş ve orada Mısırlılarla barış anlaşması imzalamıştır. Bu anlaşma, Amr b. As'ın Mısır'ı fethettiği hicretin 20. yılına kadar geçerli olmuştur. Hâtıb, aynı zamanda bir tüccardı ve vefatında dört bin dinar servet bırakmıştır. Hicretin 30. yılında 65 yaşında hayatını kaybetmiş ve cenaze namazı Hz. Osman tarafından kılınmıştır. Ebû Abdillâh Muhammed b. Sa'd b. Menî' el-Kâtib el-Hâşimî İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kubrâ, thk. Muhammed Abdülkadir 'Atâ (Beyrut: Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, 1410/1990), 1/107; Ebû Zekeriyâ Yahyâ b. Şeref b. Müri en-Nevevî, Tehzîbü'l-esmâ ve'l-luğât, thk. Şeriketül-Ulema ve İdaretüt-Tibaatîl-Müniriyye (Beyrut: Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, ts.), "Hâtıb b. Ebû Beltea", 1/151-152; Ebû Abdillâh Şemsüddin Muhammed b. Ahmed b. Osmân ez-Zehebi, Siyeru a'lâmî'n-nübelâ (Kahire: Dâru'l-Hâdis, 1427/2006), "Hâtıb b. Ebû Beltea", 2/43-45; Nebi Bozkurt, "Hâtıb b. Ebû Beltea", Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (İstanbul: TDV Yayınları, 1997), 16/444-445.

⁷⁹İlgili olay şöyledir: Kureys soyuna mensup olmayan Hâtıb, Mekke'nin fethi için hazırlıkların yapıldığını görünce, orada yaşayan akrabalarının hayatından endişe duyarak Kureys'in bazı ileri gelenlerine durumu bildirmeye karar verdi. Hâtıb, kendisinin bu bilgiyi iletmesi halinde onların memnun kalıp akrabalarını (annesi, oğulları ve kardeşlerini) koruma yoluna gideceklerini düşündü. Ancak Hz. Peygamber (s.a.s), karşı tarafın hazırlıklarını öğrenmesini istemiyor ve Hayber'e doğru sefer düzenleyeceklerini bildiriyordu. Hz. Peygamber'in (s.a.s) gerçek niyetini bilen birkaç sahâbiden biri olan Hâtıb, Kureys'in ileri gelenlerine yazdığı mektubu, Medine'ye gelen Ebû Leheb'in müşrik câriyesi Sâre'ye vererek on dinar karşılığında ulaştırmasını istedi. Ey Kureys topluluğu şeklinde başladığı mektubunda, Hz. Peygamber'in (s.a.s) onlara karşı gece misali bir orduyla kendilerine doğru yola çıktığını, tek başına bile olsa Allah'ın onu zaferle destekleyeceğinden yeminle bahsetti. Vakit varken başlarının çaresine bakmaları konusunda onları uyardı. Bu durumu vahiyle öğrenen Hz. Peygamber (s.a.s), Hz. Ali, Zübeyr b. Avvâm ve Mikdâd b. el-Esved'i Sâre'yi yakalayıp getirmekle görevlendirdi. Onlara, kadını Hâh bahçesinde bulabileceklerini de bildirdi. Sahâbîler, Mekke ile Medine arasında bulunan ve Medine'ye on mil uzaklıktaki Hz. Peygamber'in (s.a.s) bildirdiği yerde kadını yakaladılar ve kadına mektubu kendilerine vermelerini istediler. Kadın ilk başta yanındaki mektubun olmadığını söyledi ancak sonra saç örgüsünün arasından mektubu çıkarıp onlara verdi. Onlar da mektubu Hz. Peygamber'e (s.a.s) getirdiler. Hz. Peygamber (s.a.s), Hâtıb'ı çağırarak mektubu gösterdi ve niçin böyle bir davranışta bulunduğunu sordu. Hâtıb, Hz. Peygamber'den (s.a.s) acele bir karar vermemesini isteyerek, Kureys'e samimiyetinin bulunmadığını, muhacirlerin Mekke'deki ailelerini ve mallarını koruyacak akrabaları bulunduğunu ancak kendi akrabalarını ve mallarını koruyacak kimsenin olmadığını belirtti. Bu nedenle Mekkeliler'i minnettar bırakarak akrabalarını korumak istediğini ifade etti. Bunu küfür, dininden dönmek, dininden şüphelenmek ya da İslam'dan sonra küfre rıza göstermek için yapmadığını da belirtti. Hz. Peygamber (s.a.s), Hâtıb'ın savunmasını kabul etti. Hz. Ömer, Hâtıb'ın cezalandırılmasını talep ettiğinde ise Hz. Peygamber (s.a.s), onun Bedir Gazvesi'nde bulunduğunu hatırlatarak Allâh Teâlâ'nın Bedir'e katılan müminlerin çabalarını övdüğünü ve onlara "Ey Bedir ehli! Bundan böyle ne işlerseniz işleyin, ben sizi bağışlayacağım" dediğini hatırlattı. Bu olay üzerine el-Mümtehhine sûresinin 1. âyetinin indiği ifade edilmektedir. Ebû'l-Hasen Mukâtil b. Süleymân b. Beşir el-Ezdî el-Belhî Mukâtil b. Süleyman, Tefsîru Mukâtil b. Süleymân, thk. Abdullah Mahmûd Şehhâte (Beyrut: Dâru İhyâi't-Türâs, 1423), 4/297-300; Ebû'l-Fidâ' İmâdüddin İsmâil b. Şihâbiddin Ömer b. Kesîr b. Dav' b. Kesîr el-Kaysî el-Kureşî el-Busrâvî ed-Dımaşkî eş-Şâfiî İbn Kesîr, el-Bidâye ve'n-nihâye, thk. Abdullah b. Abdulmuhsin et-Türkî (Beyrût: Dâru Hicr, 1418/1997), 5/258-259; 6/521-524; Şâfiî, el-Üm, 4/139; Ebû Abdullah Muhammed b. İdris b. Abbas eş- Tefsîrî'l-İmam eş-Şâfiî, Tefsîrî'l-İmamî's-Şâfiî, thk. Ahmed Mustafâ el-Ferrân (el-Memleketü'l-Arabiyyetü's-Suûdiyye: Dârü't-Tedmuriyye, 1427/2006), 3/1336-1337; Ebû Muhammed Cemâlüddin Abdülmelik b. Hişâm b. Eyyûb el-Himyerî İbn Hişâm, Sîretü İbn Hişâm, thk. Mustafa el-Sakâ vd. (Mısır: Şeriketu Mektebe ve Matbaatu Mustafa el-Bâbî el-Halebî, 1375/1955), 2/2/398-399; Ebû Abdillâh Ahmed b. Muhammed b. Hanbel eş-Şeybânî el-Mervezî Ahmed b. Hanbel, el-Müsned, thk. Süayb el-Arnaût vd. (Müessesetü'r-Risâle, 1421/2001), 1/524-525 (No. 827); Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâil b. İbrâhîm el-Cu'fî el-Buhârî, el-Câmi'u's-sahîh (Dimeşk: Dâru İbn Kesîr-Dâru'l-Yemâne, 1414/1993), "Kitâbu'l-cihâd", 139 (No. 2845; Ebû'l-Hüseyn Müslim b. el-Haccâc Müslim, el-Câmi'u's-sahîh, thk. Muhammed Fuâd Abdülbâkî (Kahire: Matbaatu İsâ el-Bâbî el-Halebî ve Şürekâuhû, 1374/1955), "Kitâbu fedâil-is-sahâbe", 36 (No. 2494); Bozkurt, "Hâtıb b. Ebû Beltea", 16/444-445.

ilgili açıklamada bulunan İbn Rüşd el-Ced (v. 520/1126), casusluğun Müslümanlara muhariplikten daha çok zarar verdiğini, yeryüzünde daha çok bozgunculuğa sebep olduğunu belirterek muhariplerin cezalarının da âyetle⁸¹ öldürülmek olduğunu ifade etmektedir. Dolayısıyla da muhariplere verilen cezanın bunlara da verilmesi gerektiğini dile getirmektedir. Hz. Ömer'in, Hâtıb b. Ebî Beltea öldürmek istemesi ve Hz. Peygamber'in (s.a.s) bu fiile bu cezanın verilmesi konusunda suskun kalması, Kur'an'dan hareketle casusların öldürülmelerinin vacip olduğuna delalet etmektedir. Ayrıca Hz. Peygamber'in (s.a.s) vahiy cihetinden olayın iç yüzünü bilmesinden ve olayın bu sahâbîye has olduğundan dolayı bu olay üzerine kıyas yapılmayacağını da önemle belirtmektedir.⁸² İmam Malik, İbnü'l-Kasım (v. 191/806), Sahnûn (v. 240/854) ve Hanbeli âlimlerinden İbn Akîl (v. 513/1119) gibi âlimler, maslahatın gerektirmesi durumunda casusun öldürülmesi gerektiğini ifade etmektedirler.⁸³ Ancak Ebû Hanîfe, Şâfiî, Ahmed b. Hanbel, bazı Malikîler ile ekser ulema ise casusun hapis ve sürgün gibi ta'zîr cezalarıyla cezalandırılacağını belirtmektedir.⁸⁴

3.6. Dârülharbin Müdafası

Fıkıh âlimleri, dârülharpte bulunan Müslümanların kâfirlere savaşta yardımları meselesiyle ilgili farklı görüşler ileri sürmektedirler. Burada iki durum ve başlık ortaya çıkmaktadır: a) Dârülharp ülkelerinin kendi aralarındaki savaşlar, b) Müslüman ülkeleri ile yaptıkları savaşlar.

3.6.1. Dârülharb Ülkelerinin Birbirleriyle Savaşmaları

Evzâî (v. 157/774) Müslümanların müşriklere yardımlarıyla galibiyetin akabinde orayı dârüislâma dönüştürme şartıyla ancak yardım edebilecekleri, Süfyân es-Sevrî (v. 161/778) ise Müslümanların onlara şartsız bizatihi yardım edebileceklerini ifade etmektedirler.⁸⁵ İmam Mâlik, şirkten İslâm'a girmeleri için insanlarla savaşılacağını ifade ederek Müslümanların, kâfirlerin kâfirlere karşı yaptıkları savaşlarda onlara yardım etmelerinin câiz olmadığını ve bunu doğru bulmadığını dile getirmektedir.⁸⁶ İmam Şâfiî, İslam ahkâmının hâkim olması durumunda müşriklerin müşriklerle yaptıkları savaşta onlara yardım edilmesinde herhangi bir sakıncanın olmadığını ifade etmektedir.⁸⁷

⁸⁰ Abdullah b. Abdulazîz b. Hammâd el-Cibrîn, Şerhu Teshîlî'l-Akâidetü'l-İslâmiyye (Dârü's-Samîi, 1424/2004), 564-569.

⁸¹İlgili âyet şöyledir: " إِنَّمَا جَزَاءُ الَّذِينَ يُحَارِبُونَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَيَسْعَوْنَ فِي الْأَرْضِ فَسَادًا أَنْ يُقَتَّلُوا أَوْ يُصَلَّبُوا أَوْ تُقَطَّعَ أَيْدِيهِمْ وَأَرْجُلُهُمْ مِنْ خَلْفٍ أَوْ يُنْفَوْا مِنَ الْأَرْضِ ذَلِكَ لَهُمْ خِزْيٌ فِي الدُّنْيَا وَلَهُمْ فِي الْآخِرَةِ عَذَابٌ عَظِيمٌ /Allah'a ve Resûlüne savaş açanların ve yeryüzünde bozgunculuk çıkarmaya çalışanların cezası; ancak öldürülmeleri yahut asılmaları veya ellerinin ve ayaklarının çaprazlama kesilmesi yahut o yerden sürülmeleridir. Bu cezalar onlar için dünyadaki bir rezilliktir. Ahirette de onlara büyük bir azap vardır" el-Mâide 5/33.

⁸²Ebü'l-Velîd Muhammed b. Ahmed b. Ahmed el-Kurtubî el-Endelüsî İbn Rüşd, el-Beyân ve't-tahsîl, thk. Muhammed Haccî vd. (Beyrût: Dârü'l-Ğarb'il-İslâmî, 1408/1988), 2/537.

⁸³Heyet, el-Mevsû'atü'l-fıkhiyyetü'l-Kuveytiyye, 16/314.

⁸⁴Ya'kûb b. İbrâhîm b. Habîb b. Sa'd el-Kûfî Ebû Yûsuf, el-Harâc, thk. Taha Abdurraûf Sa'd, Sa' Hasan Muhammed (el-Mektebetü'l-Ezheriyye li't-Türâs, ts.), 207; Şîrâzî, el-Mühezzeb, 3/292; Ebü'l-Hüseyn Yahyâ b. Ebî'l-Hayr b. Sâlim b. Es'ad el-İmrânî, el-Beyân fî Mezhebi'l-İmâm eş-Şâfiî, thk. Kâsım Muhammed en-Nûrî (Cidde: Dârü'l-Minhâc, 1424/2000), 12/190; Ebû Zekeriyâ Yahyâ b. Şeref b. Mürî en-Nevevî, Şerhü'n-Nevevî alâ Müslim (Beyrut: Dâr İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, 1392), 12/67; Ebü'l-Berekât Mecdüddîn Abdüsselâm b. Abdillâh b. el-Hadîr el-Harrânî İbn Teymiyye, Mecmû'u fetâvâ, thk. Abdurrahman b. Muhammed b. Kâsım en-Necdî (Medine: Mecmau'l-Melik Fehd, 1425/2004), 28/345; Heyet, el-Mevsû'atü'l-fıkhiyyetü'l-Kuveytiyye, 16/314; Dârü'l-İftâ'î'l-Mısriyye, Fetâvâ Dârü'l-İftâ'î'l-Mısriyye (Kahire, ts.), 10/332.

⁸⁵Ebü Bekr Ahmed b. Ali Râzî el-Cessâs, Şerhu Muhtasari't-Tahâvî, thk. İsmetullah İnâyetullah Muhammed vd. (Dârü'l-Beşâiri'l-İslâmiyye-Dârü's-Sirâc, 1431/2010), 3/454.

⁸⁶İmam Malik, el-Müdevvene, 1/518.

⁸⁷Şâfiî, el-Üm, 4/232.

Mâverdî, Hz. Peygamber'in (s.a.s) Benî Kaynuka Yahudilerinden yardım aldığı ve Safvân b. Ümeyye'den (v. 41/661 [?]) yetmiş zırh ödünç aldığını eserinde zikrederek müşriklerin aralarındaki savaşlarda onlardan birine yardım edilmesinin câizliğine delil olarak ileri sürmektedir.⁸⁸ Hanefî fıkıh âlimleri, dârülharpte bulunan Müslümanların o ülkeye savaş açanlara karşı savaşmalarının caiz olmadığını ifade etmektedirler. Ayrıca Müslümanların savaşmalarındaki maksatlarının i'lây-ı kelimetullah/dinin yüceltilmesi olduğunu ifade ederek burada böyle bir durumun bulunmadığını; bu yüzden bu savaşa katılmamaları gerektiğini vurgulamaktadırlar. Savaşa iştiraklerinin şirki yüceltmek manasına geleceği de belirtilmektedir.⁸⁹ Ancak can tehlikesinin oluşması durumu bundan istisna edilmekte ve Ca'fer b. Ebû Tâlib'in (v. 8/629) Necâşî Ashame (v. 9/630) ile birlikte savaşmasını delil olarak ileri sürülmektedir.⁹⁰ Ayrıca Zübeyr b. Avvâm'ın (v. 36/656), Necâşî Ashame döneminde ona karşı çıkarılan bir ayaklanmada onun yanında yer alması, kâfirlerin emri altında onlara yardım amacıyla savaşmanın câiz olduğuna bir diğer delil olarak gösterilmektedir. Serahsî (v. 483/1090 [?])'ye göre delil olarak ileri sürülen gerekçeler; o sırada Necâşî'nin Müslüman olması ve o günün şartlarında Müslümanların sığınacakları bir bölgenin bulunmamasıdır. Bu gerekçeden hareketle O, onların delillerini tenkit etmektedir.⁹¹ Serahsî ayrıca Müslümanların, kâfirlere karşı yaptıkları savaşlarda yine kâfirlerden yardım almalarında herhangi bir sakınca bulunmadığını, Hz. Peygamber'in (s.a.s) uygulamalarından hareketle delillendirmektedir.⁹²

Kâfilere yardımın *“لا تَجِدُ قَوْمًا يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ يُوَادُّونَ مَنْ حَادَّ اللَّهَ وَرَسُولَهُ”* Allah'a ve ahiret gününe iman eden hiçbir topluluğun, babaları, oğulları, kardeşleri yahut kendi soy-sopları olsalar bile Allah'a ve peygamberine düşman olan kimselere sevgi beslediğini göremezsin...⁹³ âyeti gereği haram olduğunu ancak onların şerlerinden korkulması durumunda yardımın yapılabileceği ifade edilmektedir.⁹⁴

Müslümanların canlarını korumak için O dönemde sığınacakları en hayırlı bölgenin Habeşistan olduğu ve Müslümanların Habeşistan'daki ayaklanmada Necâşî'nin yerine gelecek olanın, Müslümanlara o ülkede verilen hakları ellerinden alacaklarına dair üzülmeleri bu yüzden Necâşî'nin galip gelmesi için dua ettikleri ifade edilmektedir. Ayrıca Necâşî'nin galip gelmesini de müjdeyle karşıladıkları⁹⁵ göz önünde bulundurulduğunda Müslümanların maslahatları için bu ülkeye yardım etmelerinin mümkün olduğu ifade edilebilir.

3.6.2. Dârülharp Ülkelerinin Dârüislâm ile Savaşı

Dârülharp ülkelerinin Dârüislâm halkıyla savaşmaları ve Müslümanlardan esir almaları durumunda; dârülharpte bulunan Müslümanların güçleri yetmeleri durumunda esirleri kurtarmaları gerekir. Müslümanların o ülkeye emânla girmiş olmaları, bu durumu değiştirmez. Çünkü bu emân,

⁸⁸Mâverdî, el-Hâvî'l-kebir, 13/130; Ebû'l-Mehâsin Fahrü'lislâm Abdülvâhid b. İsmâil b. Ahmed er-Rûyânî, Bahrü'l-mezheb fî fîrû'l-mezhebi'l-İmâm eş-Şâfiî, thk. Tarık Fethi es-Seyyid (Beyrut: Dârü'l-Kütübü'l-İlmiyye, 1430/2009), 12/405.

⁸⁹Muhammed b. Hasan eş-Şeybânî, es-Siyerü's-sağır, 249; Muhammed b. Hasan eş-Şeybânî, el-Asl, 7/531; Cessâs, Şerhu Muhtasari't-Tahâvî, 3/454-455; Serahsî, el-Mebsût, 10/97-98; Serahsî, Şerhu's-Siyerü'l-Kebîr, 1515.

⁹⁰Cessâs, Şerhu Muhtasari't-Tahâvî, 3/454-455; Serahsî, el-Mebsût, 10/97-98.

⁹¹Serahsî, Şerhu's-Siyerü'l-Kebîr, 1423-1424.

⁹²Serahsî, Şerhu's-Siyerü'l-Kebîr, 1422.

⁹³el-Mücâdele 58/22.

⁹⁴Mansûr b. Yûnus b. Salâhiddîn Buhûtî, Keşşâfü'l-kınâ' an (metn)i'l-İknâ, thk. Lecnetün Müttehassisetün fi Vizâretü'l-Adli (S. Arabistan: Vizâretü'l-Adl, 1421-1429/2000-2008), 7/86.

⁹⁵İbn Kesîr, el-Bidâye, 4/185-186.

zulümde yardımlaşmaya dair bir güvence değildir.⁹⁶ Hâricîler ile dârülharb ülkesi arasındaki savaşta; Hâricîler arasında bulunan Müslümanların, dinin yüceltilmesi gayesiyle savaşan bu kesime her Müslümanın yardım etmesi farzdır.⁹⁷ Müslüman bir kişinin, dârülharpte esir olarak tutulan Müslüman bir kadını gücü yetmesi halinde bu ülkeden çıkarması zorunluluk arz etmektedir.⁹⁸

Müslümanın kâfirle birleşerek Müslümana karşı savaşamayacağına "وَتَعَاوَنُوا عَلَى الْبِرِّ وَالتَّقْوَىٰ وَلَا تَعَاوَنُوا عَلَى الْإِثْمِ وَالْعُدْوَانِ" /... İyilik ve takva (Allah'a karşı gelmekten sakınma) üzere yardımlaşın. Ama günah ve düşmanlık üzere yardımlaşmayın..."⁹⁹ âyeti ile "مَنْ حَمَلَ عَلَيْنَا السِّلَاحَ فَلَيْسَ مِنَّا وَمَنْ عَشَّنَا فَلَيْسَ مِنَّا" / Kim bize silah çekerse bizden değildir. Kim de bizi aldatır ve hainlik ederse o da bizden değildir"¹⁰⁰ hadisi delil olmaktadır.

Sonuç

Hizmet Peygamber (s.a.s) Medine'de vahiy gözetiminde adalet ve eşitlik ilkelerine dayalı bir devletin temelini atmıştır. Ortaya koyduğu uygulamalarıyla da fukahâya devlet teşkilatı ve kamu idaresi alanında önemli bir birikim miras bırakmıştır. Fukahânın görevi, Kur'an ve Sünnet'ten hareketle bu kaideleri sistemleştirmektir.

İslam devleti, genel olarak Müslüman, zimmet akdiyle devlete bağlı zimmîler ve geçici bir emânla (pasaport) giren müste'menlerden müteşekkil bir toplumdan meydana gelmektedir. Müslümanlar aslî tabiiyetle devlete bağlı, zimmîler ise kazanılmış bir bağla İslam devletine bağlı vatandaşlardır. Zimmî vatandaşlar akideye ilişkin konuların dışında Müslümanlar ile eşit haklara sahiptir. Müste'menler, ülkeye emânla giren yabancı ülke vatandaşlarıdır. Dolayısıyla Dârüislâm sadece Müslümanların yaşadığı bölgeler olmaktan ziyade Müslüman olmayan toplulukların da Müslümanlarla birlikte özgürce yaşadıkları bir dünya devlet nizamıdır. Bunun temel şartı, ileriye dönük birbirine ihanet etmemek üzere birlikte yaşama arzusudur. Buna günümüzde ülkü birliği veya birlikte yaşama arzusu da denir. Medine Vesikası ile bu arzu yazılı bir kanun ve toplumsal sözleşme olarak garanti altına alınmıştır. Nitekim buna ihanet eden Yahudilerle savaşılmış ve sürülmüşlerdir.

İslam devletinin hükümlerinin tatbik edildiği ülke dârüislâm, tatbik edilmediği ülke dârülharptir. Söz konusu taksim, ülke mefhumunun tanımlanması ve sınırlarının korunması ve Müslümanların emniyet veya tehdit altında bulunma durumlarının hukukî çerçevede açıklığı kavuşturulması amacıyla yapılmıştır. Dârüislâmın dârülharbe dönüşmesi meselesinde ihtilaf bulunmakla birlikte kâfirin Müslüman malı üzerinde mülkiyetinin gerçekleşmeyeceği ifade edilse de dârüislâmın dârülharbe dönüşmesi halinde müslümanların malını kâfirlerin mülk edinebileceği fiili olarak kabul edilmiştir. Fakat harbîlerin saldırısına uğrayan bu İslam ülkesinin geri alınması hususunda cihâdın farz-ı ayn olduğunda âlimlerin ittifakının bulunması, ülkelerin dönüşmelerinin muhtemel olduğunu göstermektedir. İslam ülkeleri, sınırları birbirine bitişik veya uzakta olan farklı yönetimlere ayrılışlar da bir ülke olarak kabul edilmektedir.

⁹⁶Serahsî, el-Mebsût, 10/98.

⁹⁷Serahsî, el-Mebsût, 10/98.

⁹⁸Nevevî, Ravzatü't-tâlibîn, 10/295.

⁹⁹el-Mâide 5/2.

¹⁰⁰ Ahmed b. Hanbel, el-Müsned, 15/232 (No. 9396); Müslim, el-Câmi'u's-sahîh, "Kitâbu'l-imân", 43 (No. 101).

Müslüman bir erkeğin ehl-i kitaptan bir bayanla evlenmesi, çocuğun gayrimüslim gelenekleriyle yetiştirme ihtimali nedeniyle mekruh sayılmıştır. Ancak dârülsîlâma yerleşeceği ve Müslüman olacağı zannı galip olursa bu durumda kerâhetin olmayacağı da ifade edilmektedir.

Dârülharpte bulunan Müslümanların dârülharbin müdafaası hususundaki görüşler dikkate alındığında, o ülkede bulunan Müslümanların onlara savaş açan diğer Müslüman ülkeye karşı savaşmalarının caiz olmadığı görüşü tercih edilebilir. Çünkü Müslümanların savaşmalarındaki asıl amaç i'lây-ı kelimetullâh/dinin yüceltilmesidir. Dolayısıyla Müslümanların savaşa iştiraklerinin şirki yüceltmek manasına geleceği dikkate alınmalıdır. Ancak Müslümanların zorunlu bir durumda kalmaları veya lehlerine sonuç doğuracak bir durumun ortaya çıkması, bu hükme istisna teşkil edebilecek haller arasında değerlendirilebilir.

Müslümanların dârülharpte ticaret hususunda fukahâ, harp aletleri ve bu aletlerin üretildiği maddeler dışında bütün ürünlere cevaz vermektedir. Geleceğe yönelik olarak Müslümanların güvenliğini sağlamaya müteveccih bir adım olarak değerlendirilebilir. Müslümanların aleyhine casusluk yapanların, Müslüman devlet başkanının devlet ve halkın maslahatını göz önüne alarak uygun görmesi durumunda ölümle cezalandırılmaları caydırıcılık açısından önem arz etmektedir.

Dârülsîlâm olmayan bölgelerde ikamet etmeyi tercih edenlerin gerek dinî değerler gerekse eğitim-öğretim, Müslüman kimliğinin muhafazası gibi daha birçok konuda mahrumiyete duçar olacağından dolayı İslâm ahkâmının uygulandığı bölgeleri tercih etmelerinin kaçınılmaz olduğu ortaya çıkmaktadır. Hicretin özellikle istenmesi bilinçli ve şahsiyetli Müslümanın kimliği ve varlığını korumaya ve İslâm'ın izzetini muhafazaya verilen öneme yönelik bir adımdır.

Kaynakça

- Abdülazîz b. Mebrûk el-Ahmedî. *İhtilâfû'd-dâreyn ve âsârûhu fî Ahkâmî's-Şeriat'l-İslâmiyye*. 2 Cilt. Medine: İmâdetü'l-Bahsi'l-İlmî bi'l-Câmi'ati'l-İslâmiyye, 1. Basım, 1424/2004.
- Abdülazîz el-Buhârî, Alâüddîn Abdülazîz b. Ahmed b. Muhammed. *Keşfü'l-esrâr fî şerhi Usûli'l-Pezdevî*. 4 Cilt. İstanbul: Şirketü's-Sahafeti'l-Osmâniyye, 1. Basım, 1308/1890.
- Ahmed b. Hanbel, Ebû Abdillâh Ahmed b. Muhammed b. Hanbel eş-Şeybânî el-Mervezî. *el-Müsned*. thk. Şüayb el-Arnaût vd. 50 Cilt. Müessesetü'r-Risâle, 1. Basım, 1421/2001.
- Ahmed, Rızâ. *Mu'cemü metni'l-luğa*. 5 Cilt. Beyrut: Dâru Mektebeti'l-Hayât, 1377-1380/1958 - 1960.
- Aynî, Ebû Muhammed (Ebü's-Senâ) Bedrüddîn Mahmûd b. Ahmed b. Mûsâ b. Ahmed. *el-Binâye fî şerhi'l-Hidâye*. thk. Eymen Salih Şâban. 13 Cilt. Beyrut: Dârü'l-Kütübü'l-İlmiyye, 1. Basım, 1420/2000.
- Ayyıldız, Mehmet Nuri. "İslâm Hukukuna Göre Savaş Hukuku", *Iğdır Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 21 (Nisan 2023), 59-84.
- Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâîl b. İbrâhîm el-Cu'fî. *el-Câmi u's-sahîh*. 7 Cilt. Dimeşk: Dâru İbn Kesîr-Dâru'l-Yemâme, 5. Basım, 1414/1993.
- Buhûtî, Mansûr b. Yûnus b. Salâhiddîn. *Keşşâfü'l-kınâ'an (metn)i'l-İknâ*. thk. Lecnetün Müttehassisetün fi Vizâretü'l-Adli. 15 Cilt. S. Arabistan: Vizâretü'l-Adl, 1. Basım, 1421-1429/2000-2008.

- Büceyrimî, Süleymân b. Muhammed b. Ömer. Haşiyetü'l Büceyrimî alâ'l-hatîb - Tuhfetü'l-habîb alâ şerhi'l-Hatîb. 4 Cilt. Dâru'l-Fkr, 1415/1995.
- Cessâs, Ebû Bekr Ahmed b. Alî Râzî. Şerhu Muhtasari't-Tahâvî. thk. İsmetullah İnâyetullah Muhammed vd. 8 Cilt. Dâru'l-Beşâiri'l-İslâmiyye-Dâru's-Sirâc, 1. Basım, 1431/2010.
- Davutoğlu, Ahmet. "Devlet (Fıkıh)". Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi. 9/237-238. İstanbul: TDV Yayınları, 1994.
- Debûsi, Ebû Zeyd Abdullâh (Ubeydullâh) b. Muhammed. Te'sîsü'n-nazar. thk. Mustafa Muhammed el-Kabbani ed-Dimeşkî. Beyrut: Dâru İbni Zeydûn, ts.
- Demîrî, Ebû'l-Bekâ Kemâluddîn Muhammed b. Mûsâ b. İsâ el-Kâhirî. en-Necmü'l-vehhâc fi'ş-Şerhi'l-Minhâc. 10 Cilt. Cidde: Dâru'l-Minhâc, 1. Basım, 1425/2004.
- Ebû Dâvûd es-Sicistânî, Ebû Dâvûd Süleymân b. el-Eş'as b. İshâk es-Sicistânî el-Ezdî. Sünenü Ebî Dâvûd. thk. Muhammed Muhyiddîn Abdulhamîd. 4 Cilt. Beyrut: el-Mektebetü'l-Asriyye, ts.
- Ebû Yûsuf, Ya'kûb b. İbrâhîm b. Habîb b. Sa'd el-Kûfî. el-Harâc. thk. Taha Abdurraûf Sa'd, Sa' Hasan Muhammed. el-Mektebetü'l-Ezheriyye li't-Türâs, ts.
- Ebû'l-Bekâ el-Kefevî, Eyyub b. Mûsa el-Hüseynî. el-Külliyât. thk. Adnân Dervîş, Muhammed el-Mısırî. Beyrût: Müessesetü'r-Risâle, ts.
- Ezherî, Ebû Mansûr Muhammed b. Ahmed b. Ezher. Tehzîbü'l-luğa. thk. Muhammed A'vad Mur'ab. 8 Cilt. Beyrût: Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, 1. Basım, 2001.
- Fîrûzâbâdî, Ebü't-Tâhir Mecdüddîn Muhammed b. Ya'kûb b. Muhammed. el-Kâmûsü'l-muhît. thk. Muhammed Naîm el-'İrksûsî. Beyrût: Müessesetü'r-Risâle li't-Tabâa ve'n-Neşr ve't-Tevzi, 8. Basım, 1426/2005.
- Güngör, Nurullah. İslâm Hukuku Bağlamında Yönetim ve Toplumsal Sözleşme Teorisi. Eskişehir: Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2019.
- Hazm, Ebû Muhammed Alî b. Ahmed b. Saîd b. Hazm el-Endelüsî el-Kurtubî. *el-Muhallâ bi'l-âsâr*. thk. Abdülgaffâr Süleyman el-Bündârî. 12 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Fikr, ts.
- Heyet. *el-Fetâva'l-Âlemgîriyye: el-Fetâva'l-Hindîyye*. 6 Cilt. Bulak: el-Matbaatü'l-Kübra'l-Emîriyye, 2. Basım, 1310.
- Heyet. *el-Mevsû'atü'l-fıkhiyyetü'l-Kuveytiyye*. 45 Cilt. Kuveyt: Vizâretü'l-Evkâf ve Şuûnî'l-İslâmiyye'l-Kuveytiyye, 1404 -1427.
- İbn Âbidîn, Muhammed Emîn b. Ömer b. Abdilazîz el-Hüseynî. *Reddü'l-muhtâr ale'd-Dürri'l-muhtâr*. 6 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Fikr, 2. Basım, 1386/1966.
- İbn Akîl, Ebû'l-Vefâ Alî b. Akîl b. Muhammed b. Akîl el-Bağdâdî. *et-Tezkire fi'l-fikh*. thk. Nâsır b. suûd b. Abdullah es-Selâme. Riyad: Dâru İşbîliyâ, 1. Basım, 1422/2001.
- İbn Ebû Şeybe, Ebû Bekr Abdullâh b. Muhammed b. Ebî Şeybe İbrâhîm el-Absî el-Kûfî. *el-Musannef fi'l-ehâdis ve'l-âsâr*. thk. Sa'd b. Nâsır b. Abdülazîz Ebû Habîb el-Eşserî. 25 Cilt. Riyâd: Dâru künûzi İşbîliyâ li'n-Neşr ve't Tevzî, 1. Basım, 1436/2015.

- İbn Hacer el-Heytemî, Ebü'l-Abbâs Şihâbüddîn Ahmed b. Muhammed b. Muhammed. *Tuhfetü'l-muhtâc bi-şerhi'l-Minhâc*. 10 Cilt. Mısır: el-Mektebetü't-Ticâriyyetü'l-Kübrâ, 1357/1983.
- İbn Kâdî Şühbe Bedreddîn, Ebü'l-Fazl Bedrüddîn Muhammed b. Ebî Bekr b. Ahmed b. Muhammed el-Esedî ed-Dimaşkî. *Bidâyetü'l-muhtâc fi şerhi'l-Minhâc*. 4 Cilt. Cidde: Dâru'l-Minhâc li'n-Neşr ve't-Tevzî, 1. Basım, 1432/2011.
- İbn Kudâme, Ebû Muhammed Muvaffakuddîn Abdullâh Ahmed b. Muhammed b. Kudâme el-Makdisî. *el-Muğnî*. thk. Abdullah b. Abdülmuhsin et-Türkî, Abdülfettâh Muhammed el-Hulv. 15 Cilt. Riyâd: Dâru Âlemü'l-Kütüb, 3. Basım, 1417/1997.
- İbn Manzûr, Ebü'l-Fazl Cemâlüddîn Muhammed b. Mükerrrem b. Alî b. Ahmed el-Ensârî er-Rüveyfî. *Lisânü'l-Arab*. 15 Cilt. Beyrût: Dâru Sâdır, 3. Basım, 1414.
- İbn Müflih, Ebû Abdillâh Şemsüddîn Muhammed b. Müflih b. Muhammed el-Makdisî er-Râmînî. *el-Âdâbü's-şer'iyye*. 3 Cilt. Âlemü'l-Kutub, ts.
- İbn Nüceym, Zeynüddîn b. İbrâhîm b. Muhammed el-Mısırî. *el-Bahrü'r-râik şerhu Kenzü'd-Dekâ'ik*. Dâru'l-Kitâbi'l-İslâmî, 2. Basım, ts.
- İbn Rüşd, Ebü'l-Velîd Muhammed b. Ahmed b. Ahmed el-Kurtubî el-Endelüsî. *el-Beyân ve't-tahsîl*. thk. Muhammed Haccî vd. 20 Cilt. Beyrût: Dâru'l-Ğarb'il-İslâmî, 2. Basım, 1408/1988.
- İbn Sa'd, Ebû Abdillâh Muhammed b. Sa'd b. Menî' el-Kâtib el-Hâşimî. *Tabakâtu'l-kubrâ*. thk. Muhammed Abdülkadir 'Atâ. 8 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1. Basım, 1410/1990.
- İbn Teymiyye, Ebü'l-Berekât Mecdüddîn Abdüsselâm b. Abdillâh b. el-Hadır el-Harrânî. *Mecmûu fetâvâ*. thk. Abdurrahman b. Muhammed b. Kâsım en-Necdî. 35 Cilt. Medine: Mecmau'l-Melik Fehd, 1425/2004.
- İbnü'l-Hümâm, Kemâlüddîn Muhammed b. Abdilvâhid b. Abdilhamîd es-Sivâsî el-İskenderî. *Ferhu'l-Kadîr*. 10 Cilt. Mısır: Mustafa el-Bâbî el-Halebî, 1. Basım, 1389/1970.
- İmam Malik, Enes bin Malik. *el-Müdevvene*. 4 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1. Basım, 1415/1994.
- İmrânî, Ebü'l-Hüseyn Yahyâ b. Ebî'l-Hayr b. Sâlim b. Es'ad. *el-Beyân fi Mezhebi'l-İmâm eş-Şâfiî*. thk. Kâsım Muhammed en-Nûrî. 13 Cilt. Cidde: Dâru'l-Minhâc, 1. Basım, 1424/2000.
- İsmâîl Lütfî Fetânî. *İhtilâfü'd-dâreyn ve esâruhu fi ahkâmî'l-münâkehâti ve'l-muâmelât*. Kahire: Dâru'l-İslâm, 2. Basım, 1418/1998.
- İsnevî, Ebû Muhammed Cemâlüddîn Abdürrahîm b. el-Hasen b. Alî el-Ümevî. *el-Mühimmât fi şerhi'r-Râfiî ve'r-Ravza*. thk. Ebu'l-Fazl ed-Dimyâtî, Ahmed b. Alî. 10 Cilt. Beyrût: Dâru İbni Hazm, 1. Basım, 1430/2009.
- Kâsânî, Alâüddîn Ebû Bekr b. Mes'ûd b. Ahmed. *Bedâ'i u's-sanâ'i fi tertîbi's-şerâ'i*. 7 Cilt. Mısır: Matba'tü'l-Cemîle, 1. Basım, 1326.
- Kutsal Kitap: Tevrat, Zebur, İncil*. İstanbul: Kitab-ı Mukaddes Şirketi - Yeni Yaşam Yayınları, 2020.

- Mâverdî, Ebü'l-Hasen Alî b. Muhammed b. Habîb el-Basrî. *el-Ahkâmü's-sultâniyye*. Kahire: Dârü'l-Hadis, ts.
- Mâverdî, Ebü'l-Hasen Alî b. Muhammed b. Habîb el-Basrî. *el-Hâvi'l-kebîr*. thk. Alî Muhammed Muavvaz, Âdil Ahmed Abdülmevcud. 19 Cilt. Beyrut: Dârü'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1. Basım, 1419/1999.
- Mevsilî, Ebü'l-Fazl Mecdüddîn Abdullâh b. Mahmûd b. Mevdûd. *el-İhtiyâr li Ta'lîli'l-Muhtâr*. thk. Mahmûd Ebû Dakîk. 5 Cilt. Kahire: Matbaâtü'l-Halebî, 1937.
- Molla Hüsrev. *Dürerü'l-hükkâm fî şerhi Ğureri'l-Ahkâm*. 2 Cilt. Daru İhyâi'l-Kütübî'l-Arabiyye, ts.
- Muhammed b. Hasan eş-Şeybânî. *el-Asl*. thk. Mehmet Boynukalın. 12 Cilt. Beyrut: Dâru İbn Hazm, 1. Basım, 1433/2012.
- Muhammed b. Hasan eş-Şeybânî. *es-Siyerü's-sağîr*. thk. Mecîd Haddûrî. Beyrut: Dârül-Müttehîde, 1. Basım, 1975.
- Müslim, Ebü'l-Hüseyn Müslim b. el-Haccâc. *el-Câmi'u's-sahîh*. thk. Muhammed Fuâd Abdülbâkî. 5 Cilt. Kahire: Matbaatu İsâ el-Bâbî el-Halebî ve Şürekâuhû, 1374/1955.
- Nesâî, Ebû Abdîrrahmân Ahmed b. Şuayb b. Alî. *es-Sünenü'l-kübrâ*. thk. Hasan Abdülmün'im Şelebî. 12 Cilt. Beyrût: Müessesetü'r-Risâle, 1. Basım, 1421/2001.
- Nevevî, Ebû Zekerîyyâ Yahyâ b. Şeref b. Mürî. *el-Mecmû şerhu'l-Mühezzeb*. 9 Cilt. Kahire: İdaratü't-Tibâati'l-Münîriyye, ts.
- Nevevî, Ebû Zekerîyyâ Yahyâ b. Şeref b. Mürî. *Minhâcü't-tâlibîn*. Cidde: Dâru'l-Minhâc li'n-Neşr ve't-Tevzî, 1. Basım, 1426/2005.
- Nevevî, Ebû Zekerîyyâ Yahyâ b. Şeref b. Mürî. *Ravzatü't-tâlibîn ve umdetü'l-müttakîn*. thk. Züheyr eş-Şâvîş. 12 Cilt. Dimeşk: el-Mektebü'l-İslâmî, 3. Basım, 1412/1991.
- Özel, Ahmed. *İslam Hukukunda Milletler Arası Münasebetler ve Ülke Kavramı*. İstanbul: Marifet Yayınları, 1982.
- Râfiû, Ebü'l-Kâsım Abdülkerîm b. Muhammed b. Abdilkerîm. *el-Azîz şerhü'l-Vecîz el-Me'rûf bi's-Şerhi'l-Kebîr*. thk. Ali Muhammed Muavvaz, Adil Ahmed Abdülmevcud. 13 Cilt. Beyrut: Dârü'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1. Basım, 1417/1997.
- Rousseau, Jean Jacques. *Toplumsal Sözleşme veya Siyasal Hukukun Prensipleri*. çev. Cenap Karakaya. İstanbul: İletişim Yayınları, 3. Basım 2020.
- Rûyânî, Ebü'l-Mehâsin Fahrülislâm Abdülvâhid b. İsmâîl b. Ahmed. *Bahrü'l-mezheb fî fîrû'ı mezhebi'l-İmâm eş-Şâfi'î*. thk. Tarık Fethi es-Seyyid. 14 Cilt. Beyrut: Dârü'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1. Basım, 1430/2009.
- Serahsî, Ebû Bekr Şemsü'l-eimme Muhammed b. Ebî Sehl Ahmed. *el-Mebsût*. 30 Cilt. Mısır: Matbaâtü's-Saâde, ts.
- Serahsî, Ebû Bekr Şemsü'l-eimme Muhammed b. Ebî Sehl Ahmed. *Şerhu's-Siyeri'l-Kebîr*. nşr. eş-Şirketü'ş-şerkiye-li'l-i'lânât, 1971.

- Siğnâkî, Hüsâmuddîn Hüseyin b. Alî b. Haccâc el-Buhârî. *en-Nihâye fî şerhi'l-Hidâye*. 25 Cilt. Şamile, 1443.
- Şâfiî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İdrîs b. Abbâs. *el-Üm*. 8 Cilt. Beyrût: Dârü'l-Fıkr, 2. Basım, 1403/1983.
- Şîrâzî, Ebû İshâk Cemâluddîn İbrâhîm b. Alî b. Yûsuf. *el-Mühezzebe fî fıkhî'l-İmâm eş-Şâfiî*. 3 Cilt. Dârü'l-Kütübî'l-İlmiyye, ts.
- Şîrbînî, Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed el-Hatîb. *Muğni'l-muhtâc ilâ ma 'rifeti me'ânî elfâzi'l-Minhâc*. thk. Ali M. Muavvaz, Âdil Ahmed Abdülmevcûd. 6 Cilt. Dârü'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1. Basım, 1415/1994.
- Tâceddin es-Sübkî, Ebû Nasr Tâcüddîn Abdülvehhâb b. Alî b. Abdilkâfî. *el-Eşbâh ve'n-nezâ'ir*. thk. Âdil Ahmed Abdülmevcûd, Ali Muhammed Muavvaz. 2 Cilt. Beyrût: Dârü'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1. Basım, 1411/1991.
- Tahâvî, Ebû Ca'fer Ahmed b. Muhammed b. Selâme el-Ezdî el-Hacrî el-Mısırî. *Muhtasarü İhtilâfî'l-ulemâ*. thk. Abdullah Nezâr Ahmed. sad. Ebû Bekr Ahmed b. Alî er-Râzî el-Cessâs. 5 Cilt. Beyrut: Dârü'l-Beşâiri'l-İslamiyye, 2. Basım, 1417.
- Zekerıyyâ el-Ensârî, Ebû Yahyâ Zeynüddîn Zekerıyyâ b. Muhammed b. Ahmed es-Süneykî el-Ensârî. *Esne'l-metâlib şerhu Ravzi't-tâlib*. 4 Cilt. Dârü'l-Kitâbi'l-İslâmî, ts.
- Zeydan, Abdülkerîm. *Ahkâmü'z-zimmiyyîn ve'l-müste'menîn fî dâri'l-İslâm*. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1402/1982.
- Zeylaî, Ebû Muhammed Fahrüddîn Osmân b. Alî b. Mihcen b. Yûnus es-Sûfî el-Bârî. *Tebyînü'l-hakâik şerhu Kenzi'd-Dekâik ve hâşiyetü's-Şelebî*. 6 Cilt. Kahire: el-Matbaatü'l-Kübrâ el-Emîriyye Bulak, 1. Basım, 1314.